

NYILAS ANNA

A szakvélemény helye és szerepe a polgári peres bizonyításban - Az aggályosság megítélése^[1]

ABSTRACT

The study examines how the expert opinion contributes to the establishment of the facts by the judge in civil procedures considering the principle of a concentrated trial and the timely substantive conclusion of the case. The legal status of the court assigned expert and the “private” expert is discussed, with a view to the differences in their procedural rights, and how this affects the decisions of the parties regarding their motions for expert evidence. A key element of the current regulation is the assessment of ambiguous expert reports, so we analyse the procedural consequences of this, and explore the points of the regulation where further development may be justified. In the context of expert evidence, the material case management powers of the court are of particular importance, especially the warning about relevance, the need for expert evidence, and in case of ambiguity. Regarding the admissibility of the expert opinion, it is important to note that the probative value of the expert opinion is not defined by law, so the court is free to consider it, with all the circumstances of the case as well as other evidence. However, the court does not have discretion regarding questions of the special field of expertise, so it cannot resolve the contradiction between expert opinions. Still, the expert opinion must be adequate to persuade the court, because it will be the basis of the established facts and ultimately of the judicial reasoning within the judgement. Therefore, the expert opinion must reach a sufficiently high degree of probability to serve as an appropriate piece of evidence.

Keywords: private expert ■ court assigned expert ■ expert opinion ■ evidence ■ civil procedure

I. BEVEZETÉS

Napjainkban is szemmel látható a szakértői bizonyítás jelentőségének növekedése az igazságszolgáltatás minden területén. Ezzel párhuzamosan egyre fokozódott az igény a szakértő eljárásának erősebb ga-

[1] A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

ranciái, és a szakértői véleményekkel kapcsolatos szakmai és egyéb aggályok kiküszöbölése iránt. Ezáltal növekedhet a szakvélemények peres felek általi elfogadottsága, ami kedvező hatással lehet a fellebbezések számára is, hiszen sok esetben támadták a fellebbezésben a szakértői bizonyítást, illetve a szakvélemény jogi értékelését. Másrészt pedig, a szakértői vélemény a bíró számára valóban hasznos és adekvát eszköze lehet a tényállás megállapításának.

Az elmúlt évtizedekben elmondható, hogy ugrásszerűen bővült a különleges szakértelmet igénylő területek száma, és ezzel párhuzamosan a felmerülő szakkérdések egyre specifikusabb ismereteket igényelnek. Igen gyakran a jogi kérdések szorosan összefonódnak más szakmákhoz tartozó kérdésekkel, és emiatt megítélésük egyre nehezebbé vált.

Jelen tanulmányban megvizsgáljuk, hogy hogyan járul hozzá a szakértői vélemény a tényállás megállapításához, és ideális esetben a szakértői bizonyítás hogyan illeszkedik a peres eljárás folyamatába, figyelembe véve a perkoncentráció elvéből adódó kívánalmat, a per időszerű, érdemi befejezését. Végül pedig kitérünk az aggályosság megítélésére és ennek eljárásjogi következményeire, és feltárjuk a szabályozás azon pontjait, ahol esetlegesen a szabályozás továbbfejlesztése vagy módosítása indokolt lehet.

II. A SZAKÉRTŐ SZEREPE AZ ELJÁRÁSBAN

Az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását.^[2] A szakértő szakvéleménye az ítélet sarokkövét képezi, ezért a szerepe az eljárásban kiemelkedően fontos.^[3]

A szakértő igénybevételeének szükségessége a bíróság döntési kompetenciájába tartozik. A bíróságok gyakorlata az 1952-es Pp. alapján az volt, hogy ha a perben valamilyen szakkérdés merült fel, szakértőt rendeltek ki, és a véleményét legtöbb esetben maradéktalanul el is fogadták.^[4] Például a gyermekelhelyezési perekben azon bírósági döntések aránya, ahol a bíróság eltért a pszichológus szakértő szakvéleményétől, még a 10%-ot sem érte el, vagyis azokban az ügyekben, amelyekben a bíróság pszichológus szakértőt rendel ki, a szakvéle-

[2] Az 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (a továbbiakban: Szaktv.) 3. § (1) bekezdése.

[3] Pozsárkó – Weich, 2020, 55-70.

[4] Király, 2017, 91-108.

mény megállapításai lényegében eldöntik a pert.^[5] A bíróság nem mellőzheti a szakértő kirendelését, ha az a jogvita elbírálása szempontjából szükséges, és annak törvényi feltételei fennállnak.^[6]

Az igénybevétel szükségességének megítélésében a hatályos Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) alapján sem történt változás. A szakértővel történő bizonyítás továbbra is nélkülözhetetlen, ha releváns tények észlelése vagy értékelése speciális, tehát nem köznapi és nem jogi ismereteket kíván. Szakértőt kell alkalmazni akkor is, ha a jogvita kereteinek meghatározásához különleges szakértelem szükséges, hiszen számos esetben előfordul, hogy szakismeret nélkül az sem állapítható meg, hogy az érvényesített jog alapjául feltüntetett tényeket a fél milyen alapon vitatja.

E szabályból következően a szakértő alkalmazására már a perfelvételi szakban is sor kerülhet. Az eljárás első (előkészítő) szakaszában a szakértő perbe történő bevezetésének célja a jogvita szakmai szempontú mibenlétének tisztázása: az anyagi pervezetés körében a bíróság különleges szakértelmének hiányában is biztosított legyen a tényelőadások relevanciája és teljessége, a felek felhívást kapjanak a bíróság részéről a valóban releváns, ténybeli kérdések megválaszolására akkor is, ha a bíróság az ehhez szükséges különleges szakmai ismeretekkel nem rendelkezik. Amennyiben a jogvita kereteinek meghatározásához a bíróság megítélése szerint szakértőt kell alkalmazni, a Pp. 317. § (1) bekezdés a) pontjának megfelelően erre a felek figyelmét fel kell hívnia. Mivel a szakvélemény bizonyíték, azt a félnek kell rendelkezésre bocsátania, és a fél számára a szakvélemény tartalma döntő jelentőségű lehet a bizonyítás sikeressége szempontjából.

III. A SZAKÉRTŐI BIZONYÍTÁS FORMÁI

A hatályos Pp. alapján a fél három úton szolgáltatathatja a szakvéleményt: a megbízott magánszakértője, más eljárásban kirendelt szakértő (pl. büntetőeljárásban kirendelt szakértő) vagy a perben kirendelt szakértő útján. A három út egyszerre nem vehető igénybe, azok között a bizonyító félnek kell választania. Azt, hogy a fél melyik szakértői bizonyítást választja, anyagi helyzete, a pervitelben való jártassága, az adott szakkérdés jellege, illetve az ügy körülményei befolyásolhatják. A magánszakértő és a kirendelt szakértő szakvéleménye között a bizonyító erő szempontjából nincs különbség. Az indokolás szerint a szakvélemény értékelése során nem lehet szempont a szakvélemény szolgáltatásának a módja, az érvényesített jog alapjául szolgáló tény bizonyítására pontosan any-

[5] Grád – Nisztor, 2013, 19-29. Az idézett 2013-as kutatás által vizsgált ügyekben 90%-ot meghaladó mértékben annál helyezte el a bíróság a gyermeket, akit a szakvélemény kedvezőbb nevelési alkalmasságúként tüntetett fel, vagy a gyermek hozzá való kötődését írta erősebbnek. Általában a szakértői vélemény kifogásolása tehát nem a bíróságok oldaláról merült fel, hanem a felek oldaláról.

[6] BH 2010.169.

nyira lehet alkalmas egy megbízott, mint egy kirendelt szakértő véleménye.^[7] A két alkalmazási mód – azaz a kirendelésen alapuló szakértői bizonyítás, illetve a magánszakértői bizonyítás – között két alapvető különbség van:

- a magánszakértői bizonyítás döntően nélkülözi a bíróságnak a bizonyíték beszerzésében történő közreműködését. A szabályozás hangsúlyosabban jeleníti meg a feleknek a bizonyítás feletti, alapelvként rögzített rendelkezési jogát és egyúttal a felekkel szemben a szakértői bizonyítás során is fokozottabb elvárásokat támaszt, mint ahogy egyébként a pervitel kapcsán általában;
- a magánszakértői bizonyítás során ugyanarra a szakkérdésre egyidejűleg két szakvélemény is benyújtásra kerülhet, mivel magánszakértőt nem csak a bizonyító fél, hanem az ellenfele is alkalmazhat. Ez lehetővé teszi a szakkérdés többszemponútú megközelítését úgy, hogy a bizonyítási cselekmények egyidejűsége miatt a perhatékonyság sem sérül.

A törvény éppen a perhatékonyság követelményének az érvényesülését elősegítve az alkalmazási módok között egyfajta sorrendet állít fel. A kirendelt szakértő alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha a felek magánúton, a bíróság közreműködése nélkül nem kívánnak, vagy nem tudnak bizonyításra alkalmas szakvéleményt a bíróság elé tárni.^[8]

A kirendelt szakértők és a magánszakértők személyi körét tekintve láthatjuk, hogy ugyanabból a körből választhatnak a felek, mint a bíróság. A megbízott magánszakértő ugyanis csak olyan személy lehet, akit a bíróság igazságügyi szakértőként is kirendelhet. A képesítési, fegyelmi, etikai vagy büntetőjogi szabályok ugyanúgy vonatkoznak a fél megbízottjaként eljáró szakértőre, mint a kirendelt szakértőre.

A bírói gyakorlat kezdetben a magánszakértői véleményt a fél személyes előadásának tekintette.^[9] Majd hosszas folyamat eredményeképpen eljutott oda, hogy elfogadta olyan bizonyítékként, amely alkalmas lehet a perszakértő véleményének gyengítésére, akár lerontva annak bizonyító erejét,^[10] így lehetővé téve a magánszakértői vélemény kvázi bizonyítékként való értékelését.^[11] A bíróság elfogadta azt az álláspontot, hogy módot (eljárásjogi lehetőséget) kell adni a magánszakértői véleményt beszerző fél számára, hogy ezen magánszakértői vélemény érdemi, a perszakértő véleményének gyengítésére alkalmas megállapításait a perszakértő véleményével ütköztesse. Azonban, az 1952-es Pp. szabályozása alapján, a magánszakértői vélemény a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértői vélemény helyébe nem léphet. Az előzőekből következik, hogy

[7] T/11900. számú törvényjavaslat indokolással – a polgári perrendtartásról, Részletes indokolás a 300. §-hoz.

[8] Nagy, 2018, 1-8.

[9] BH 2004.59., BH 1996.102.

[10] BH 2012.175., BDT 2005. 1092., BH 2010.186., BH 2012.175, DÍT-H-PJ-2015-32.

[11] BH 2003.17, BH 2000.272.

sem a per előtt, sem a per alatt beszerzett magánszakértői vélemény a perben a kirendelt igazságügyi szakértő véleményének jogi helyzetébe nem kerülhetett. Amennyiben egymástól eltérő szakmai következtetésekre jutnak, a perben nem két szakértői vélemény állt egymással szemben, hanem egy szakértői vélemény és egy egyéb bizonyítéknak minősülő, eltérő tartalmú egyéb peradat állt rendelkezésre. Ez pedig meghatározta, hogy a bíróságnak mi a további feladata. A magánszakértői vélemény ugyanis nem volt szakvélemény, ezért legfeljebb ahhoz szolgálhatott alapul, hogy az igazságügyi szakértő véleményét aggályossá tegye, és felhívja a figyelmet annak esetleges ellentmondásaira. Ebben a helyzetben a bíróságnak a régi Pp. 182. § (3) bekezdése szerint kellett eljárnia, és a magánszakértői véleményt ki kellett adnia az kirendelt igazságügyi szakértőnek, majd ezt követően, a homályos, hiányos, vagy ellentmondó részek tekintetében az igazságügyi és a magánszakértő együttes meghallgatását kellett foganatosítania. Amennyiben ez nem vezetett eredményre, előálltak az új szakértő kirendelésének a perjogi feltételei, és a bíróságnak a fél kérelmére új szakértőt kellett kirendelnie. Elvileg nem volt jogi akadálya annak, hogy ilyen esetben a bíróság a magánszakértői véleményt készítő személyt rendelje ki újabb szakértőként. Ennek további feltétele azonban, hogy a magánszakértő rendelkezzen a régi Pp. 177. § (2) bekezdésében, valamint az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvényben előírt működési feltételekkel.^[12]

A magánszakértői vélemény intézményének jogi megítélése viszonylag nagy utat tett meg a fél személyes előadásaként történő értékeléstől addig, hogy a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő szakvéleményének aggályossá tételére alkalmas bizonyítékká válhatott.

A folyamat szoros összefüggésben áll a polgári per alapelveinek változásával és a rendelkezési, valamint a tárgyalási elv megerősödésével. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a bizonyítási eljárással összefüggésben a feleket nagyobb aktivitásra ösztönözte, kiterjesztette a bizonyítással összefüggő jogait és kötelezettségeiket. A bíróság a jogvitát csak a fél erre irányuló kérelme alapján bírálhatja el, amellyel kapcsolatban a felek kötelezettsége a szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása, valamint a bizonyítás eredménytelenségéből származó következmények viselése.^[13]

A fentiekben ismertetett, a kodifikátlanságból adódó helyzetet meg kellett oldania a gyakorlatnak, még akkor is, ha dogmatikailag nyilvánvalóan problémás volt a tanú perbeli pozíciójának kiterjesztése a fél által felkért szakértőre. Ugyanis a szakértő szerepe, hogy a bíróság hiányzó szakértelmét pótolja ténykérdésekben, és ilyen módon segítse a tényállás megállapítását, és ezáltal azok jogi értékelését is, melyet már kizárólag a bíró fog megtenni. A tanú pedig olyan, a felektől különböző, harmadik személy, aki az általa észlelt, vagy tudomásában lévő, a perben lényeges, releváns tényekről számol be a bíróságnak, a hamis tanúzás terhe mellett. Röviden tehát, a tanú tényekről szerzett (közvetlen)

[12] Molnár, 2014, 1327-1331.

[13] Molnár, 2014, 1327-1331.

észleléséről, tudomásáról számol be a bíróságnak, míg a szakértő a tényekkel kapcsolatos szakmai véleményét terjeszti elő a szakvéleményben. A tanú nem is alkothat véleményt, az általa nyerhető bizonyíték a tanúvallomás lesz. A szakértő által szolgáltatott bizonyíték pedig vélemény lesz, esetlegesen tényállításokat is tartalmaz, de leginkább a tényekből és adatokból megalapozottan levonható szakmai következtetéseket. Azonban hangsúlyozottan nem azok jogi értékelését kell tartalmaznia.^[14]

Ezért teremtette meg a hatályos Pp. a magánszakértő kategóriáját, eljárás-jogi keretet adva ezzel a perbeli részvételének. Ezzel szintén le kívánta zárni a szakértő mint bírósági segédszerv vagy szakértő mint bizonyítási eszköz vitát, egyértelműen az utóbbi mellett foglalva állást.

Elsődlegesnek határozza meg a Pp. a magánszakértői bizonyítást, és úgy rendelkezik, hogy a bíróság csak akkor rendel ki szakértőt, ha a felek egyike sem alkalmazott magánszakértőt vagy valamennyi magánszakértői vélemény agályos.^[15] Ezzel azonban úgy tűnik, nem eliminálta a meglévő problémákat, sőt újabbakat generált. Nem feltétlenül az volt ugyanis a probléma forrása, hogy a szakértő részvétele kirendelésen vagy megbízáson alapul. A magánszakértő jogállását mindenképpen rendezni kellett. Azonban elsőbbséget adott ezzel együtt a törvény a szakértői bizonyítás ezen formájának. Milyen következményei lettek ennek?

Két, egymásnak ellentmondó magánszakértői vélemény megalapozza a perbeli szakértő kirendelését, mely eljárásorozat nem kedvez a per időtartamának. Ugyanakkor, minthogy a szakértői bizonyítás indítványozása is a fél kötelezettsége, Szabó nem osztja azokat az aggodalmakat, hogy az esetlegesen beszerzett két magánszakértői véleményt követő kirendelt szakértői vélemény elkészítésének időtartama jobban elhúzná a pert, mint a korábban alkalmazott, oda-vissza szakértések s a felek által beszerzett „szakemberektől származó vélemények”.^[16] Ezeket ugyanis szintén nem lehetett figyelmen kívül hagyni adott esetben, és akár gyengíthette, vagy meg is kérdőjelezhette a kirendelt szakértői vélemény megállapításait. Utóbbiak a hatályos törvény szerint figyelmen kívül hagyhatók.

A három szakértői bizonyítás egymáshoz való viszonyát is érdemes megvizsgálni. A bizonyító fél választásával rögzül a szakértői bizonyítás menete, a fél nem válhat korlátlanul alkalmazási módot. Amennyiben a fél nem élt vagy nem élhetett a magánszakértő alkalmazásának lehetőségével, úgy kirendelt szakértő alkalmazását követően már nem indítványozhatja magánszakértői vélemény benyújtását.^[17] Arra sincs lehetőség, hogy a fél a magánszakértő vagy a bíróság által kirendelt szakértő alkalmazását követően egy más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményével bizonyítson. A nem a szabályoknak megfelelően benyújtott szakvéleményt a törvény nem tekinti bizonyítéknak.

[14] Árok – Kőműves, 2017, 141-145.

[15] Pp. XXI. fejezet (300-319. §).

[16] Szabó, 2017, 373-385.

[17] Bartal, 2018, 321-326.

A CKOT 43. számú állásfoglalása szerint mindig az adott, különleges szakértelmet igénylő tényállítás szempontjából bizonyító félnek minősülő fél dönthet arról, hogy saját tényállítása bizonyítása céljából a szakértő alkalmazásának melyik módját választja. Ha mindkét fél bizonyító fél, akkor – a Pp. 302. § (4)-(5), illetve 306. § (4) bekezdésében írt korlátok között – lehetséges, hogy az egyik fél magánszakértői vélemény benyújtásának engedélyezését, míg a másik fél szakértő kirendelését kérje [Pp. 300. § (3) bek.]^[18] A Pp. 302. § (4) szerint több bizonyító fél, illetve a bizonyító fél több ellenfele ugyanazon szakkérdés vonatkozásában csak egy magánszakértőt alkalmazhat. Az (5) bekezdés szerint kirendelt szakértő vagy más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának az indítványozása esetén ugyanazon szakkérdés vonatkozásában már nincs helye magánszakértő alkalmazásának. A Pp. 306. § (4) bekezdés szerint kirendelt szakértő vagy magánszakértő alkalmazásának az indítványozása esetén ugyanazon szakkérdés vonatkozásában már nincs helye más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának.

A szabályozás abba az irányba mutat, hogy mindkét fél a magánszakértő felkérésében legyen érdekelt. Hiszen, ha az egyik fél magánszakértőt vesz igénybe, akkor nyilvánvaló, hogy a másik fél is kérni fogja. Ez máris megduplázza a szakértői bizonyítás költségét az egy kirendelt szakértő díjához képest. Az új jogszabály továbbá azt a kedvező esetet veszi alapul, hogy a fél lehetőségei mindenben adottak a perindítást megelőzően a tényállás megállapítását alátámasztandó magánszakértői vélemény beszerzésére, és ez a lehetőség a másik fél számára is adott, amennyiben az ellenfél által beszerzett magánszakértői véleményt vitatja. Látni kell ugyanakkor, hogy a felek vagyoni viszonyai ezt várhatóan nem teszik minden esetben lehetővé.

Vannak olyan esetek, amikor a törvény kizárja a magánszakértő alkalmazását. Meghatározott esetekben (pl. hivatalbóli bizonyítás lehetősége, előzetes bizonyítás) a szakértői bizonyítás csak kirendelés útján folytatható le, és az is előfordul, hogy a magánszakértői bizonyítás elégtelensége hatékonyan csak a bírósági közreműködés mellett megvalósuló kirendeléssel orvosolható.^[19]

A származási perekben ma már szinte kizárólagosnak tekinthető a DNS vizsgálat mint a származás megállapításához szükséges orvosszakértői vizsgálat. A 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében meghatározott szakkérdésekben szakértőként kizárólag az ott felsorolt intézmények járhatnak el. A 2. számú melléklet 2. a) pontja alapján DNS szakvéleményt polgári perekben csak orvostudományi képzést folytató egyetem orvostani intézete vagy a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ adhat. A származási perekben a bíróság ezen intézmények egyikét rendeli ki a szakértői bizonyítás lefolytatására.

[18] A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezletének (2017. XI. 20-21.) állásfoglalásai a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény rendelkezéseivel kapcsolatban a bírák helyi képzésin felmerült jogértelmezési problémákról (Kúriai Döntések, 2018/1., 138-142.).

[19] Nagy, 2018, 1-8.

A házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, mindenekelőtt a kiskorú gyermek kímélete érdekében, a származási perekben a szakértői bizonyítás sajátossága, továbbá a valamennyi státuszperben a bíróság rendelkezésére álló hivatalbóli bizonyítás lehetősége miatt is indokolt a magánszakértői bizonyítás kizárása.^[20]

1. A magánszakértő és a kirendelt szakértő jogállása

A megbízás alapján eljáró szakértő a függetlenség és pártatlanság elvének megfelelően köteles eljárni, magánszakértő a törvény értelmében kizárólag a szakértőkre vonatkozó szakmai és személyi feltételekkel rendelkező személy lehet. A szakértőt a magánszakértői vélemény szakmai tartalmával összefüggésben megbízója – a Polgári Törvénykönyv megbízási szerződésre vonatkozó szabályaitól eltérően – nem utasíthatja. A magánszakértő a tevékenységére irányadó szakmai szabályok betartásával, megbízója érdekeitől függetlenül, pártatlanul köteles eljárni, magánszakértői véleményét a feltárt tények tárgyilagossági értékelésével köteles kialakítani.

A szakértő véleménye a szakvélemény részét képező tartalmi egység, amely a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza.^[21] A törvény az írásbeli szakvéleményt tekinti elsődlegesnek (ez a szakvélemény kiegészítésére is igaz). A szakvélemény szóban csak kivételesen, akkor adható elő, ha a szakértői bizonyítás a tárgyaláson hatékonyabban fogantatosítható. A célszerűség kérdésében a bíróság dönt. További különbség a magánszakértő jogállásához képest, hogy a kirendelt szakértő köteles a kirendelés alapján a szakértői tevékenységét ellátni.

A magánszakértői vélemény egyoldalúságának kiküszöbölése érdekében a magánszakértő köteles megbízója ellenfelét értesíteni a megbízás tárgyáról, a vizsgálandó kérdések köréről, az általa kitűzött helyszíni szemléről és vizsgálatról.^[22] Lehetővé kell tennie, hogy az ellenfél a megbízás tárgyára vonatkozó nyilatkozatát, a vizsgálat tárgya szempontjából lényeges észrevételeit előterjeszthesse. A szakvéleményét az ellenfél vele közölt nyilatkozatát, észrevételeit is értékelő módon kell elkészítenie, és köteles a tárgyaláson vagy egyébként a bizonyítás felvételénél a bíróság, a felek, valamint az ellenfél magánszakértőjének kérdéseire válaszolni.

A magánszakértő perbeli magánszakértővé válását követően a magánszakértői vélemény előterjesztéséig is köteles a bíróság, a felek és az ellenfél magánszakértőjének a kérdéseire válaszolni, ugyanakkor ekkor ő maga még nem jogosult kérdések feltevését indítványozni.^[23]

[20] T/13257. számú törvényjavaslat indokolással - a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról.

[21] Szaktv. 2.§ 15. pont.

[22] Pp. 303. § (2) bekezdés a) pont.

[23] Pp. 303. § (2) bekezdés d) pont.

A szakértő kirendelése iránti bizonyítási indítványban a fél köteles feltüntetni a szakértő által megválaszolandó kérdéseket. Kérdések hiányában a bizonyítási indítvány nem felel meg a Pp. rendelkezéseinek, mely adott esetben a szakértői bizonyítás mellőzését is jelentheti. A kérdéseknek egyértelműnek és konkrétoknak kell lenniük. A bíróság maga is feltehet kérdéseket, azonban csak a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett tényállításokra vonatkozóan.

A magánszakértői bizonyítást szintén a félnek kell indítványoznia. A szakértő alkalmazásának e módjánál – ellentétben a kirendeléssel – az indítványban nem kell feltüntetni a szakértő által megválaszolandó konkrét kérdéseket. Magánszakértői vélemény esetében ugyanis a szakértőnek nem a bíróság végzésében feltüntetett utasítása szerint, hanem a fél megbízásának megfelelően, a fél által szolgáltatott adatok alapján kell eljárnia.^[24]

A szakvélemény megfelelő értékelésének előfeltétele, hogy azt az érintettek megismerhessék, arra észrevételeket tehessenek, illetőleg kérdéseket fogalmazhassanak meg. A szakértőhöz intézett kérdések megfogalmazása, azok tartalma Haupt álláspontja szerint nem egyszer tény- és jogválasztásra utal, prejudikál, illetve valójában meg sem tett féli tényállítást pótol. Erre tekintettel javasolja, hogy a bíró ne működjön közre a szakértői vélemény beszerzésében, hanem az a fél feladata legyen.^[25]

A kérdések megfogalmazásának különbsége is lényeges. Ha kirendelt szakértő van a perben, a bíróság által feltett kérdésekre kell válaszolnia, a felek legfeljebb csak indítványozhatnak kérdéseket, azt nem kötelező elfogadni, meg tudja szűrni a bíróság. A magánszakértői véleménynél ez nem így történik, ott a megbízó fél kérdései alapján fog elkészülni a szakvélemény. Így nem biztos, hogy a perben releváns ténymegállapításokra fog kiterjedni. Illetve, az ellenfél kérdéseit csak később tudja feltenni, aminek köszönhetően biztosan ki kell egészíteni a szakvéleményt. Magánszakértői vélemény benyújtásának indítványozása esetén a kérdéseket nem a bíróság jelöli meg a szakértőnek, hanem a benyújtást indítványozó fél, így előfordulhat, hogy a fél az érvényesített jog szempontjából releváns tényekre nem kérdez rá. Ha emiatt szükséges a magánszakértői vélemény szóbeli kiegészítése, úgy a bíróság ennek során sem teheti fel szabadon az ügy érdemi befejezését elősegítő kérdéseit, mert a Pp. ebben az esetben is korlátozza a bíróság kérdésfeltevési jogát. A bíróság a magánszakértő tárgyaláson történő meghallgatása során is csak a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett tényállítások tekintetében tehet fel kérdést a magánszakértőnek [Pp. 304. § (5) bek. és 308. § (2) bek.]. Ez nem feltétlenül szolgálja a tényállás-megállapítási folyamat hatékonyságát.

Az ellenfél az ellenbizonyítás keretében jogosult arra, hogy a magánszakértőhöz kérdéseket intézzon, függetlenül attól, hogy maga alkalmazott magánszakértőt vagy sem.

[24] Bartal, 2018, 321-326.

[25] Haupt, 2014, 699-705.

Kirendelt szakértő esetében tehát a felek kérdések feltevését indítványozhatják a szakértőnek. Erre a perben a bíróság köteles lehetőséget biztosítani, akként, hogy a szakértő kirendelése előtt, megfelelő határidő tűzésével, mellőzés terhe mellett felhívja a feleket a szakértőhöz intézett kérdésekre vonatkozó javaslataik megtételére. A helyes és kívánatos eljárás az, ha a bíróság a szakértőhöz intézett kérdéseket maga határozza meg, amelybe a felek által javasolt kérdések releváns elemeit beépíti.^[26]

Előfordul, hogy már a szakvélemény előkészítése során felmerülnek olyan további szakkérdések, amelyeket a bíróság a kirendelő végzésben nem tett fel, de jelentősek a perbeli jogvita eldöntése szempontjából. Újabb szakkérdések felmerülését vonhatja maga után a szakértő vizsgálatainak – méréseinek, megfigyeléseinek, tesztjeinek, stb. – eredménye is.

Ha az újabb szakkérdések a perbeli jogvita eldöntése szempontjából jelentősek, és azok megválaszolása a már kirendelt szakértő kompetenciájába tartozik, célszerű ezeket a kérdéseket a már kirendelt szakértőnek feltenni, és feladatául azt meghatározni, hogy az újonnan felmerült szakkérdéseket a kirendelő végzésben szereplő szakkérdésekkel együtt válaszolja meg. Ha az újonnan felmerült szakkérdések megválaszolására a már kirendelt szakértő nem kompetens, akkor a kérdések megválaszolása céljából másik, kompetens szakértőt kell kirendelni.^[27]

Nem segíti a magánszakértő munkáját az a szabály, mely szerint a magánszakértő kérdések feltevését már csak azt követően indítványozhatja, hogy magánszakértői véleményét a fél benyújtotta. A perbeli jogai még ekkor nem illetik meg, viszont az egyébként csak a perben fennálló kötelezettségeit [Pp. 303. § (2) bek.] teljesítenie kell már a per megindítását megelőzően is, mert ennek hiányában a magánszakértői véleménye aggályos lesz. A kirendelt szakértő szakvéleménye előterjesztését megelőzően is jogosult kérdések feltevését indítványozni, szemben a magánszakértővel [Pp. 303. § (1) bek. b) pont]. Mindezek miatt nem célszerű előzetesen elkészíteni a magánszakértői véleményt.

A szakértői vélemény általában a legfontosabb bizonyítási eszköz, mely döntő mértékben meghatározza a kereseti kérelem teljesítésének lehetőségeit. A feltejt kérdések pedig kihatással vannak a szakvélemény perbeli hasznosíthatóságára. Ugyanazok a problémák, amik a speciális szakismeret hiányából adódóan fennálltak a bíróság oldalán, a fél oldalán hasonlóképpen fennállnak. Fokozott jelentősége van ezért a bíróság anyagi pervezetésének, különösen a releváns és szakértői bizonyítást, vagy a szakvélemény kiegészítését igénylő kérdéskörökre történő felhívásnak, és annak a szabálynak, mely szerint, ha a szakértő

[26] A 2014-es adatok szerint a polgári ügyek 87%-ában a bíróság a megválaszolandó szakkérdéseket maga határozta meg és azok 13%-ában hivatkozott a felek által indítványozott kérdésekre. A törvény szerint a bíróság engedélyezheti, hogy a felek közvetlenül kérdezzenek a szakértőtől. Polgári ügyekben az esetek 74%-ában a felek közvetlenül nem kérdezettek, míg 26%-ában erre lehetőségük volt. Lásd: Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport, 2014.

[27] Lente, 2013, 150.

tevékenysége során olyan körülményt, tényt észlel, amely az ügy megítélését érdemben érinti, de arra a hatóság vagy a megbízó nem utalt, köteles az érintett körülményt, tényt a hatóságnak vagy a megbízónak jelezni.^[28]

A szakértői tevékenység eredményességének egyrészt az a feltétele, hogy az igazságügyi szakértő az ügy elbírálása szempontjából releváns tényeket és adatokat ismerje, másrészt pedig az, hogy a szakértő a feladatát a legjobb tudása szerint, a tudomány és műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával, a jogszabályok rendelkezései, valamint a tevékenységére irányadó szakmai szabályok betartásával teljesítse.^[29] Ez általában az adatközlés, az iratokba való betekintés, a tárgyaláson és szemlén való jelenlét lehetőségén, valamint a kérdésfeltevés és a felvilágosítás jogán keresztül valósul meg. A régi Pp-hez képest változás, hogy szakértő már nem indítványozhat bizonyítást, mivel az egyértelműen a peres felek joga és egyben feladata, a rendelkezési elvből és a peranyag-szolgáltatási elvből adódóan. A függetlenség egyik biztosítéka, hogy a szakértő a szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható.^[30]

Ha a szakértő tevékenysége során olyan körülményt, tényt észlel, amely az ügy megítélését érdemben érinti, de arra a hatóság vagy a megbízó nem utalt, köteles az érintett körülményt, tényt a hatóságnak vagy a megbízónak jelezni.^[31] Lényeges ez a kötelezettség, hiszen lehetnek olyan körülmények, melyek fontossága egy szakértőnek nyilvánvaló, de esetleg elkerülték a bíróság figyelmét, vagy éppen nem is voltak előreláthatóak az ügyben, és a szakvélemény használhatósága szempontjából fontos információkkal szolgálhatnának.

A kirendelt szakértő a tanú vallomástétele kapcsán meghatározott okokból nem nyilváníthat véleményt, illetve tagadhatja meg a véleménynyilvánítást. Az utaló szabály szerint a tanúzási képtelenség és a tanúvallomás megtagadásának bejelentésére, és az ezt követő eljárásra vonatkozó szabályokat a szakértő esetében is megfelelően alkalmazni kell.^[32]

A szakértő magánszakértői vélemény elkészítésére irányuló megbízást akkor fogadhat el, ha az a hatóságtól származó feladatainak ellátását nem akadályozza és azzal nem összeférhetetlen.^[33] Emellett, a szakértő a jogszabályba ütköző megbízást köteles megtagadni.^[34]

Lényeges eltérés a magánszakértőhöz képest, hogy a kirendelt szakértő közreműködőként (Pp. 271. §) vesz részt a tárgyaláson. A kirendelt szakértő közreműködő lesz a bizonyításban, míg a magánszakértő nem. A magánszakértő nem minősül közreműködőnek, így a közreműködőkkel szembeni kényszerítő eszközök vele szemben nem alkalmazhatók.

[28] Szaktv. 39. § (3) bekezdés.

[29] Almásy – Salamonné – Udvary, 2014, 152.

[30] Szaktv. 47. § (1) bekezdés.

[31] Szaktv. 39. § (3) bekezdés.

[32] Wopera, 2017.

[33] Szaktv. 52. § (4) bekezdés.

[34] Szaktv. 52. § (6) bekezdés.

Míg a kirendelt szakértő kivételesen arra is felhívható a végzésben, hogy a szakvéleményt szóban, a tárgyaláson terjessze elő, a törvény erre a magánszakértőnek nem ad lehetőséget, szóban általa esetlegesen csak a szakvélemény kiegészítése terjeszthető elő. Illetve, mivel a magánszakértő perbeli jogállását és Pp. 303. § (1) bekezdésében nevesített jogosultságait csak a magánszakértői bizonyítást elrendelő végzés meghozatalától gyakorolhatja, így ha a bizonyító fél a pert megelőzően készítettett magánszakértői véleményt, ez a szakértőt nem jogosítja fel például a perfelvételi tárgyaláson való részvételre.

A Szaktv. speciális szabályozása a személyes adatok kezelése körében alapvetően megkülönbözteti a kirendelt szakértőt és a magánszakértőt. Míg a kirendelt szakértő a tevékenysége során hozzá került személyes adatokat a törvény alapján jogosult kezelni, addig a magánszakértő a személyes adatokat csak az érintett személy előzetes írásbeli hozzájárulásával jogosult kezelni, amely hozzájárulás megadását vélelmezni vagy kiterjesztően értelmezni nem lehet.^[35]

Ebből következően a magánszakértő ténylegesen csak akkor jogosult iratbetekintési és másolatkészítési jogát gyakorolni, ha az iratokban szereplő személyes adatok által érintett személy ahhoz előzetes írásbeli hozzájárulást ad. Ennek hiányában a magánszakértő nem gyakorolhatja iratbetekintési és másolatkészítési jogát, amely körülmény önmagában kizárhatja a magánszakértő alkalmazásának lehetőségét, illetve sikerességét, és szükségessé teheti kirendelt szakértő alkalmazását. Ha a magánszakértő nem rendelkezik az érintett személytől előzetes írásbeli hozzájárulással a személyes adatok kezelésére, ennek ellenére a magánszakértői vélemény elkészítése során ilyen adatokat kezel, úgy a Szaktv. 53. § (1) bekezdés megsértésére kerül sor, így a magánszakértői vélemény jogsértő módon keletkezik [Pp. 269. § (1) bekezdés b) pont, egyéb jogsértő módon keletkezett bizonyíték]. A Pp. 269. § (6) bekezdés szerint a jogsértő bizonyítási eszközre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a bizonyításban közreműködő személy tényállításán, szakvéleményén, vallomásán vagy egyéb nyilatkozatán alapuló bizonyítékra is, így főszabályként a perben nem használható fel [Pp. 269. § (1) bek.], vagy csak bírói mérlegelés alapján, kivételesen és eseti jelleggel.^[36]

A magánszakértői vélemény sértheti azok személyiségi jogait, akik személyiségi jogi védelem alatt álló adatainak a felhasználásával a magánszakértői vélemény elkészül. Ezeket a magánszakértő törvényi felhatalmazás hiányában csak az érintettek hozzájárulásával ismerheti meg és használhatja fel. Ilyen hozzájárulásnak azonban sem a beszerzése, sem a megadása nem jellemző, ezért a magánszakértői vélemények személyiségi jogokat sérthetnek.

Megállapíthatjuk, hogy a személyes adatok kezelése körében a kirendelt szakértő és a magánszakértő nem rendelkezik azonos jogokkal, ami lényeges korlátját jelentheti a magánszakértő perbeli alkalmazásának.

[35] Szaktv. 53. § (1) bekezdés.

[36] Pp. 269. § (4) bekezdés.

2. Más eljárásban kirendelt szakértő

A szakértő kirendelésének egy speciális esete a Pp. 306. §-ában szabályozott más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása.^[37] Ha van más olyan eljárás, amelynek során a perben releváns szakkérdés körében szakértő kirendelésére került sor, úgy a bizonyító fél választásán múlik, hogy a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazására tesz-e indítványt, vagy a szakértő alkalmazásának másik két módját indítványozza. Ha viszont a bizonyító fél döntött, és a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazására tesz indítványt, ezzel kizárja a másik két alkalmazási mód lehetőségét. Nem engedi a törvény azt, hogy a bizonyító fél azt követően használja fel szakvéleményként a más eljárásban készült szakvéleményt, hogy az adott szakkérdés tekintetében már alkalmazott magán- vagy kirendelt szakértőt. Amennyiben pedig a bíróság rendel ki szakértőt, vagy más ügypén kirendelt szakértő véleménye kerül felhasználásra, akkor már nincs lehetőség magánszakértői bizonyítás indítványozására.

A bizonyító fél e szabályok szerint bizonyíthat az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről szóló törvény vagy az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló törvény alapján eljáró szakértő szakvéleményével is. Nem szabad figyelmen kívül hagyni annak lehetőségét, hogy a fél a perben bizonyítékként az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről szóló törvény^[38] vagy az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló törvény^[39] alapján eljáró szakértő véleményére hivatkozzon. Ezt köteles a keresetlevélben jelezni és a szakvéleményt a keresetlevélhez csatolni. Ezen jogszabály alapján eljáró szakértő – azonos szakkérdésben adott – szakvéleménye ugyanolyan bizonyítási eszköznek minősül, mintha a szakvéleményt a perben kirendelt szakértő terjesztette volna elő.

A bizonyító fél más eljárásban alkalmazott magánszakértő szakvéleményét nem, csak és kizárólag kirendelt szakértő szakvéleményét használhatja fel. Ez azt is jelenti, hogy a közjegyzői eljárásban készült szakértői vélemény nem lesz felhasználható a perben. Legalábbis magánszakértői véleményként nem lesz, de közokiratként? Eddig is volt rá példa, hogy mint okirati bizonyítékot terjesztettek elő szakvéleményt. Van-e különbség a Szaktv. és a Pp. szerinti magánszakértői vélemény között? Az előzetes bizonyítás alatt széleskörű „bizonyítékgyártás” lehetséges. A Pp-ben szabályozott bármely bizonyítási mód fennállhat, így különösen tanúbizonyítás, szakértői bizonyítás, okirati bizonyítás és szemle útján is van helye. Ezekben az esetekben szakértői vélemény, okirat, szemléről, tanúkihallgatásról felvett jegyzőkönyv készül, amely közokirati jellege folytán bír jelentőséggel.^[40]

[37] Aszódi, 2017, 415-416.

[38] Az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről és ezzel összefüggésben a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló 2005. évi XLVIII. törvény.

[39] 2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról (a továbbiakban: Kjnp.).

[40] Molnár, 2021, 31-41.

A közjegyző előtti igazságügyi szakértő kirendelése iránti eljárásban nem érvényesül a kétoldalú meghallgatás elve és a kontradikció sem, ami abban mutatkozik meg, hogy az ellenérdekű fél nem is szerepelhet az eljárásban, így nem is indítványozhat kérdéseket a kirendelt szakértőhöz. Közjegyzői eljárásban igazságügyi szakértő kirendelése esetén készült szakvélemény főszabály szerint a kérelmezőnek adható ki. Kivételt a Kjnp. megfogalmaz, amikor kimondja, hogy a szakértői véleményt a kérelmezőn kívül kizárólag bíróság, ügyészség, közjegyző, bírósági végrehajtó, nyomozó hatóság vagy közigazgatási hatóság megkeresésére vagy adatkérésére lehet megküldeni.^[41] Az eljárás egyoldalúságát jelzi, hogy az elkészült szakvéleményt az anyagi jogi értelemben vett ellenérdekű fél nem ismerheti meg, a közjegyzőtől nem kérhet iratbetekintést sem. A közjegyzői nemperes eljárásban kirendelt szakértőt még a Pp. alapján a magánszakértőt terhelő kötelezettségek sem terhelik, az eljárás „ellenfél nélküli” jellegéből adódóan. A bíróság által kirendelt szakértőhöz hasonlóan, a közjegyző nem a kérelmező képviselőjeként, egyfajta megbízás alapján keresi meg a szakértőt, hanem jogszabályban meghatározott garanciák mellett kirendelés felől dönt (kirendelő végzés). Lényeges eltérés azonban, hogy a Kjnp. 21. § (1) bekezdés szerint akkor van helye, ha a kérelmező számára jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez szükséges a különleges szakértelem.

Ezek az eljárások kifejezetten arra irányulnak, hogy egy meghatározott jogi helyzetben, a peres eljárást megelőzően olyan bizonyíték beszerzését tegyék lehetővé, amely a későbbi perben megítélés szempontjából egyenértékű a perbíróság által közvetlenül felvett bizonyítékkal.^[42] Még mindig alternatív megoldásként jelentkeznek a magánszakértő bírósági vagy közjegyzői nemperes eljárásban beszerzett szakértői véleménnyel történő helyettesítése. Ez a jogintézmény ugyanis megtartja az igazságügyi szakértői véleményhez fűződő előnyöket, valamint nélkülözi a magánszakértői véleménnyel járó hátrányokat. Ennek szélesebb körben való alkalmazása széles körű tájékoztatással és igénybevételének a bírói gyakorlatban történő preferálásával érhető el.

IV. A BÍRÓSÁG ÉS A FELEK FELADATAI

A törvény a felek eljárástámogatási kötelezettsége és a rendelkezési elv mellett jelentős hangsúlyt fektet a bíróság közrehatási tevékenységére, ennek megfelelően a szakértői bizonyításban is megosztja a feladatokat a bíróság és a fél között. Tétélesen felsorolja azokat a bírói aktivitást igénylő eseteket, ahol fennáll a lehetősége a bizonyítás vagy ellenbizonyítás hibás rendelkezés miatti sikertelenségének.^[43]

[41] Kjnp. 27/A. §.

[42] Máté, 2021, 15.

[43] Bartal, 2021.

A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatáról szóló összefoglaló vélemény megállapítása szerint a szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatás hiányosságából eredő hatályon kívül helyezések száma igen magas volt, ugyanakkor a vizsgálati eredményekből levont következtetések szerint a jogszabályok megfelelő alkalmazásával az eljárási szabálysértések súlya mérhető. [44] Jól példázza a bizonyítási teher kiosztásának hiányosságából adódó problémákat a Kfv.IV.37.955/2019/6. számú ügy, amelyben a Kúria rámutatott, hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítási teher kiosztása során elmulasztotta a Pp. 237. § (2) bekezdése és a 317. § (1) bekezdés a) pontjából következő, konkrét és egyediesített tájékoztatást, a fél részére adott tájékoztatás emellett értelmezhetetlen volt, és még a jogerős ítéletből sem volt megállapítható, hogy az elsőfokú bíróság mit tekintett bizonyítandó szakkérdésnek. Az egyéb jogszabálysértések mellett mindezek az ügy érdemére kiható jogszabálysértést eredményeztek, ezért a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése mellett a Kúria az elsőfokú bíróságot utasította új eljárásra és új határozat hozatalára, azzal, hogy a megismételt eljárásban meg kell határozni a releváns tényeket, közülük a vitatott tényállításokat, azt, hogy azok bizonyítására melyik fél köteles, és ha különleges szakértelem szükséges, akkor a bizonyításra köteles fél figyelmét a szakértői bizonyításra is fel kell hívni. A Kúria rámutatott: konkrét tájékoztatás hiányában a féllel szemben a bizonyítatlanság jogkövetkezményei nem alkalmazhatók. [45]

A bizonyítás körében a bíróságnak csak akkor áll fenn tájékoztatási kötelezettsége a bizonyítékok rendelkezésre bocsátása, a bizonyítás indítványozása elmulasztásának, valamint a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményeiről, ha a fél perfelvételi nyilatkozata önmagától nem terjed ki valamely lényeges tény vonatkozásában a bizonyításra, vagy a felek között vita van abban, hogy valamely tény bizonyítása mely felet terheli. Ha a bíróság megítélése szerint szakértő alkalmazása szükséges, ebben az esetben erre fel kell hívnia a figyelmet annak érdekében, hogy a felek meg tudják határozni a jogvita kereteit [183. § (1) bekezdés], illetve a bizonyító fél bizonyítási indítványt tudjon előterjeszteni.

Szakértő kirendelése esetén a bizonyító félnek bizonyítási indítványt kell előterjesztenie, hivatalból csak abban az esetben jogosult a bíróság szakértőt kirendelni, ha törvény a hivatalbóli bizonyításra feljogosítja. Ha a fél a szakértő kirendelésére tesz indítványt, ezzel azt is megakadályozza, hogy az ellenfél magánszakértőt alkalmazzon, illetve kizárja a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének perbeli befogadását is. [46]

A kirendelő végzés nagymértékben meghatározza a szakértő munkáját, mivel kijelöli a vizsgálandó tényeket, továbbá egzakt módon felteszi azokat a kérdéseket, amelyekre a bíróság választ vár. A jogszabály értelmében a kirendelés során a bíróság közli a szakértővel az ügy tényállásának rövid ismertetését,

[44] Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-elemző Csoport, 2013, 48.

[45] Kfv.IV.37.955/2019/6.

[46] Aszódi, 2017, 415-416.

a megválaszolandó kérdéseket, a szakértői feladat teljesítéséhez szükséges adatokat, azok átadásának a módját, és a bíróság közöl minden olyan felhívást és figyelmeztetést, amely a bizonyításra alkalmas szakvélemény elkészítéséhez szükséges.^[47]

Nem alkalmazható magánszakértő, ha jogszabály így rendelkezik, vagyis a jogszabály értelmében szakértő csak kirendelés útján alkalmazható. Erre a bíróságnak a fél figyelmét fel kell hívnia. A bíróságnak fel kell hívni a fél figyelmét arra is, ha a szakvélemény elkészítéséhez a perben nem szolgáltatott adatok szükségesek. Erre már akkor sor kerülhet, amikor a szakértő alkalmazásának szükségességéről ad tájékoztatást.

A szakértői bizonyítással összefüggésben előírt pervezetési cselekmény, hogy a bíróságnak fel kell hívnia a fél figyelmét, ha:

- a) szakértő alkalmazása szükséges,
- b) jogszabály értelmében szakértő csak kirendelés útján alkalmazható,
- c) a szakvélemény elkészítéséhez a perben nem szolgáltatott adatok szükségesek, vagy
- d) a magánszakértői vélemény vagy a kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos.^[48]

A szakértő a Szaktv. 39. § (1) bekezdés alapján a bíróságtól a szakvélemény elkészítéséhez szükséges, a kirendelésben közölt adatokon felül további adatok közlését kérheti. Ebben az esetben is a bíróságnak kell a felek figyelmét felhívni a további adatok szükségességére.

A bíróságnak fel kell hívnia a fél figyelmét arra, ha a magánszakértői vagy a kirendelt szakértői vélemény aggályos. Ez alapján a fél a bíróság álláspontjának ismeretében dönthet arról, hogy indítványozza-e a magánszakértői vélemény vagy a szakvélemény kiegészítését, illetve, ha ezt követően is fennmaradt az aggályosság, úgy indítványozza-e szakértő kirendelését vagy új szakértő kirendelését.

A CKOT 21. számú állásfoglalása szerint, amennyiben az elsőfokú bíróság a Pp. 317. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt speciális anyagi pervezetési kötelezettségét nem vagy helytelenül teljesítette, a másodfokú bíróság előtt a Pp. 369. § (4) bekezdése alapján lehetőség van a szakértői bizonyítással kapcsolatos nyilatkozat előterjesztésére és bizonyítás lefolytatására. Ha a fél – az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásából vagy a másodfokú bíróság anyagi pervezetéséből felismert bizonyítási szükséglet folytán – megteszi a szakértői bizonyítási indítványt, a másodfokú bíróság kétféleképpen járhat el:

- ha ezzel az érdemi döntést befolyásoló hibát orvosolhatónak tartja, a Pp. 384. § (2) bekezdés a) pont ab) alpontja alapján kiegészítheti az elsőfokú bíróság bizonyítási eljárását a szakértői bizonyítás elrendelésével és lefolytatásával,

[47] Szaktv. 45. § (2) bekezdés.

[48] Pp. 317. § (1) bekezdés.

- ennek hiányában a Pp. 384. § (2) bekezdés b) pontja szerint eljárva az ítéletet hatályon kívül helyezi.

A Pp. 110. § (2) bekezdése értelmében a bíróság köteles gondoskodni arról, hogy a felek minden, az eljárás során előterjesztett kérelmet, jognyilatkozatot, valamint a bírósághoz benyújtott okiratot megismerhessenek és azokra nyilatkozhassanak. A Pp. 233. § (2) bekezdése szerint a meghallgatott személy számára a felek és képviselőik kérdéseket indítványozhatnak. Továbbá előírja, hogy a felek a bizonyításfelvételnél jelen lehetnek, azzal kapcsolatban észrevételeket és indítványokat tehetnek, a bíróság számára további kérdések feltételét indítványozhatják.^[49] Ehhez képest, a 2014-es adatok szerint, polgári perekben a bíróság az esetek 17%-ában semmire, míg 35%-ában csak a szakvélemény vonatkozásában hívta fel a feleket észrevételeik előterjesztésére. A mindkettőre szóló felhívás aránya 46% volt.^[50]

A magánszakértői vélemény benyújtására irányuló indítvány megtételére a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig van lehetőség. Ezt követően az utólagos bizonyítás szabályai szerint terjeszthető elő indítvány. A magánszakértői vélemény benyújtása indítványozásának végső korlátja a kirendelt szakértő vagy a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása. A szakértői bizonyítás önmagában jelentős idővel és költséggel jár, így a szabályozás a perhatékonyság érdekében azt sem engedi, hogy a fél a kirendelt szakértő alkalmazását követően, már az elkészített szakvéleménye tekintettel és úgy nyújtson be magánszakértői véleményt, hogy a magánszakértővel történő bizonyítás lehetőségével már korábban, a kirendelés előtt is élhetett volna.^[51]

Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 7. sz. állásfoglalása szerint a magánszakértői vélemény elkészítésére sor kerülhet a magánszakértői vélemény benyújtására tett indítvány előterjesztését megelőzően. A már megelőzően elkészített magánszakértői vélemény csatolható a keresetlevélhez. Ez azonban ebben a stádiumban még nem minősül magánszakértői véleménynek, csupán a magánszakértő alkalmazására tett indítvány indokának. A perkoncentráció elvének ellentmondana az az értelmezés, amely a – sokszor időigényes – magánszakértői vélemény elkészítésének lehetőségét csak a bíróság Pp. 302. § (2) bekezdése szerinti engedélye után biztosítaná.

A CKOT 45. számú állásfoglalása szerint a fél a Szaktv. 52. § (3) bekezdés b) és c) pontjai alapján jogosult már a keresetlevél elkészítését megelőzően magánszakértői véleményt készíttetni, és azt a bíróság indítványnak helyt adó döntését követően csatolhatja. A CKOT 26. számú állásfoglalása szerint, ha a felperes a keresetlevélhez magánszakértői véleményt csatol – ami ekkor még

[49] Pp. 278. § (3) bekezdés.

[50] Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport, 2014.

[51] T/11900. számú törvényjavaslat indokolással - a polgári perrendtartásról, Részletes indokolás a 302. §-hoz.

bizonyítékként nem vehető figyelembe –, azt a keresetlevéllel együtt közölni kell az alperessel.^[52]

A garanciális szabályok mellőzésével alkalmazott magánszakértő véleménye a törvényi modell szerint nem egyenrangú a kirendelt szakértő véleményével, sőt bizonyítékként nem vehető figyelembe. Akkor viszont ugyanaz a helyzet, mint a korábbi bírói gyakorlat idején, amikor a fél nyilatkozataként vették figyelembe. Ez az értelmezés némiképp ellentétesnek látszik a tényállás szabad megállapításának elvével. Vajon ez hasonló abszolút kizáró szabályt teremt, mint a tanúvallomás bizonyítékként kizárásánál, ha a figyelmeztetési kötelezettséget a bíróság megsértette, vagy a jogellenesen szerzett bizonyítékok esetében, ha az élethez, testi épséghez való jog sérelmével szereztek? A fél a kirendelt szakértő véleményének ismeretében is előterjeszthet egy nem engedélyezett magánszakértői véleményt a perben. Ez azonban nem fog a Pp. szerinti magánszakértő igénybevételének minősülni, az általa adott vélemény szakvéleményként sem vehető figyelembe, de továbbra is lehetséges lenne okiratként, egyéb, nem nevesített bizonyítási eszközként, vagy a fél előadásaként értékelni.

Lehetséges, hogy a magánszakértő a fél megbízása alapján a pert megelőzően készít véleményt, ugyanakkor a polgári perben a megbízás alapján eljáró szakértő akkor válik magánszakértővé, ha a magánszakértői vélemény benyújtását a fél indítványozza [Pp. 302. § (1) bek.], és a bíróság, helyt adva az indítványnak, felhívja a felet a magánszakértői vélemény meghatározott határidőn belül történő benyújtására [Pp. 302. § (2) bek.]. A megbízott szakértő ettől az időponttól minősül perbeli magánszakértőnek.^[53]

V. A TÉNYÁLLÁS MEGÁLLAPÍTÁSA

Alapvető szintű rendelkezéseket tartalmaz a tényállás megállapításával kapcsolatban a Pp. 279. §, mely szerint a bíróság a perben jelentős tényeket a felek tényállításainak és perben tanúsított magatartásának, valamint a per tárgyalása során megismert bizonyítékoknak és egyéb peradatoknak az egybevetése, egyenként és összességében történő értékelése alapján a meggyőződése szerint állapítja meg.

A tényállás szabad megállapításának elve alapján pedig a bíróság a perben – törvény eltérő rendelkezése hiányában – alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve, szabadon felhasználhatja a felek előadásait,

[52] A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezletének (2017. XI. 20-21.) állásfoglalásai a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) rendelkezéseivel kapcsolatban a bírák helyi képzésein felmerült jogértelmezési problémákról (Kúriai Döntések, 2018/1., 138-142.).

[53] Varga, 2018, 865.

valamint minden bizonyítékot, amely a tényállás megállapítására alkalmas.^[54] A szakvélemények értelemszerűen bírósági felhasználás céljára készülnek, azonban ez nem feltétlenül kellene, hogy azt jelentse, a bíróságok azokat mintegy mechanikusan használják fel. Hasonló álláspontot fogalmaz meg Grád et al. tanulmánya, azaz, hogy a szakértői vélemény csupán egyetlen a bizonyítási eszközök közül, és nem lenne törvényszerű, hogy mintegy az összes többi között közömbösítse.^[55]

A beszerzett szakvélemény minden esetben része a bizonyítási anyagnak, a bírói mérlegelési tevékenység tárgya, ezért azt is indokolni kell, hogy a beszerzett szakértői véleményt a bíróság milyen okból nem vette figyelembe, az abban foglalt megállapításokat miért nem mérlegelte az ítélet meghozatala során. A szakértői vélemény mellőzését nem lehet a bíró saját szakismereteivel megindokolni. A szakvéleményben jogkérdésben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem lehet állást foglalni.^[56] A szakértő kizárólag az ügy eldöntése szempontjából releváns tények megismeréséhez segítheti hozzá az eljáró hatóságot, speciális tudása felhasználásával.

A szakértőnek szakvéleményét olyan módon kell elkészíteni és a bíróság, valamint a felek elé tárnia, hogy az tisztán, ellentmondásoktól mentesen, jól érthetően és következtetéseiiben a per egyéb anyagával összecsengően meggyőző legyen.^[57]

A Szaktv. 47. § (4) bekezdése szerint, a szakvéleménynek tartalmaznia kell:

- a) a leletet,
- b) a vizsgálat módszerének rövid ismertetését,
- c) a szakmai ténymegállapításokat,
- d) a szakértő véleményét,
- e) ha az ügyben korábban vizsgálat lefolytatására került sor és a kirendelés erre kiterjed, a korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelését,
- f) a módszertani levélre történő utalást, illetve a módszertani levélben foglaltaktól történő eltérés esetén ennek indokait és
- g) az arra való utalást, hogy az igazságügyi szakértő mely szakterületen jogosult szakvéleményt adni illetve, hogy az igazságügyi szakértő vagy más személy eseti szakértőként járt el.^[58]

1. A bizonyosság szükséges foka

A bírósági eljárással szemben alapvető elvárás az időszerűség, költséghatékonyság és a magas szakmai minőség. A bizonyítási eljárás ebből a szempontból is sarkalatos jelentőségű a per keretein belül, hiszen egyrészt ettől függ, hogy

[54] Pp. 263. § (1) bekezdés.

[55] Grád – Mede – Jánoskúti – Kőrös, 2010, 13-22.

[56] Szaktv. 47. § (6) bekezdés.

[57] Imregh, 2002, 641-651.

[58] Szaktv. 47. § (4) bekezdés.

az ítéletek ténybelileg megalapozottak-e, és általában a bizonyítás során merül fel a legtöbb költség, illetve a bizonyítási eljárás veszi igénybe a legtöbb időt. Elsődrendű fontosságú ezért a bizonyítási eljárás megfelelő mederben tartása és hatékony lebonyolítása.^[59]

A CEPEJ (2006) 15 számú jelentése a bírósági eljárások időtartamáról tipikus elhúzóórási okokként említi azt, hogy a bíróságok nem képesek hatékonyan biztosítani a tanúk megjelenését, a szakértők kirendelésének elhúzóórásiát, a szakértők mulasztását a határidők tekintetében, a kirendelésnek nem megfelelő tartalmú (pl. azon túlterjeszkedő vagy hiányos) szakvéleményeket (39., 42-43. oldalak). A CEPEJ (2014) 14 számú irányelve az igazságügyi szakértőkről úgy fogalmaz, hogy a szakvélemény ésszerű időn belül, de legkésőbb a megszabott határidőben kell előterjeszteni (90. pont). Az említett irányelv azonban biztosítja a felek jogát a szakértő személyének kifogásolására (128. pont), a szakvélemény felülvizsgálatára vagy saját szakértő igénybevételére az eljárásban (129. pont), ami az adott esetben az eljárások jelentős elhúzóórásiát eredményezheti.

Míg a túlbizonyítás elsősorban az ítélezés időszerűségét és költséghatékonyágát veszélyezteti, addig az elégtelen bizonyítás („alulbizonyítás”) elsősorban az ítélezés szakmai minőségét. Meg kell tehát találni az egyes pertípusokban az adekvát bizonyítási módokat és eszközöket, és a releváns tények bizonyítására kell szorítkozni. Valamint a bizonyítottság adott fokát, amely elegendő a polgári perben megkövetelt bizonyítási szint eléréséhez.

Tehát a túlbizonyítás a perben jelentheti azt, hogy a bíróság olyan tények megállapítása érdekében vesz fel bizonyítást, amelyek a jogvita érdemi elbírálása szempontjából érdektelenek (túlterjeszkedés az eljárásban figyelembe vehető releváns tények körén).

Ehhez hasonló helyzet állhat elő akkor, amikor a bíróság a bizonyítást olyan tényekre is kiterjeszti, amelyek vonatkozásában a felek tényállításokat nem tettek. Ez már a kereseti kérelmen túlterjeszkedést is felvetheti, azonban mégsem feltétlenül, mert azt, hogy a per eldöntéséhez mi szükséges, a bíróság fogja tudni meghatározni. Tehát inkább az anyagi pervezetés szükségességét veti fel ez a helyzet.

További probléma lehet az alkalmatlan bizonyítási eszköz felhasználása: amikor az adott bizonyítási eszközökből az adott tényállítás valóságtartalmának megállapítása szempontjából érdemi bizonyíték nem nyerhető (pl.: olyan személy meghallgatása tanúként, aki a tényről tudomással nem bír).

Az, hogy a bíróban adott tényállítás tekintetében milyen mennyiségű és minőségű bizonyítási anyag alakítja ki az adott tényállítás valóságtartalmának elbírálásához szükséges meggyőződést, mindenképpen függ a bíró személyiségétől is. Itt azonban figyelembe kell venni, hogy a „kellőképpen alátámasztottság” megítélése szubjektív elemeket is hordoz. A felek tényállításainak köre a bizonyítás eredményétől folyamatosan változhat, és ennek a hatályos törvény

[59] A túlbizonyítás jelensége vizsgálatának lehetséges módszerei (Kúriai Döntések, 2015/10., 1109-1132.).

sem szab gátat. Az egyik vonatkozó döntés szerint, ha a szakértői vélemény önmagával vagy más szakértő véleményével, bizonyított tényekkel nem ellentétes, és a szakértő a rendelkezésre álló adatokra, illetve az időmúlásra tekintettel a véleményét a valószínűség szintjén nyilvánítja ki, ez utóbbi nem jelenti a szakvélemény megalapozatlanságát.^[60]

Az a korábbi megközelítés, mely szerint a szakértő feladata, hogy a „szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását és a szakkérdés eldöntését”, világosan a bíró kezébe helyezte a döntést a tényállás-megállapítás és a szakkérdések tekintetében történő állásfoglalás körében. Hogyan foglaljon állást azonban a bíró olyan szakkérdések tekintetében, amihez hiányzik a szakértelme? Teljesen jogos elvárás tehát a bíróság oldaláról, hogy olyan szakvéleményt kapjon kézhez, amely egyértelműen fogalmaz az eldöntendő szakkérdések vonatkozásában, amelyre tehát a bíróság megalapozottan alapíthatja az általa megállapított tényállást, és végső soron az ítéleti döntését. Ezen a ponton jutunk vissza a valószínűség kellően magas fokához, amit a szakvéleménynek el kell érnie, hogy használható bizonyítási eszköz legyen.

Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy előfordulhat, hogy a szakértői vizsgálat – nem a szakértő hibájából, hanem objektív okokból – csak részlegesen, vagy egyáltalán nem vezet eredményre.

A szakértő a Kúria Joggyakorlat-elemző csoportja által 2014-ben vizsgált polgári ügyek 76%-ában kategorikus véleményt, 12%-ában pedig valószínűségi véleményt adott és az esetek 12%-ában elemezte a lehetséges megoldási alternatívákat.^[61]

A probléma nem is azon ügyekben jelentkezik, amelyek matematikai bizonyosság szintjén leírhatók. Egy fékút vagy egy gerenda teherbíró képessége kiszámításának egyetlen matematikailag helyes megoldása lehetséges, és az esetleges szakértői tévedés egzakt módon bármikor kimutatható. Ehhez képest például egy pszichológus szakértői vélemény elkerülhetetlenül szubjektívabb, és számos értelmezési és következtetési lehetőséget foglal magában. Éppen ezért aggályosnak tűnik, ha a bírósági ítéletek a pszichológus szakértői vélemények megállapításait szinte kontroll nélkül, csaknem automatikusan veszik át, annál is inkább, mivel a szakvélemény elkészítése során egészen más szempontok érvényesülnek, mint egy bírósági ítélet esetében.^[62]

Vannak szakterületek (pl. apasági perek DNS-vizsgálatai), ahol a szakértői bizonyítás lehetősége, mi több követelménye a szakmai tényállás megállapítása során a gyakorlatilag „teljes bizonyosság, teljes bizonyítottság” szintjének elérése. Ezen esetekben teljesül az a feltétel is, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok és módszerek révén a szakértői bizonyítás önmagában – egyéb bizonyítékok (tanúk, okiratok stb.) nélkül is – elégséges alapot nyújt az adott kérdés jogi megítélése számára. Ilyenkor a szakértő maradéktalanul, aggálytalanul el tudja dönté-

[60] BH 2012.1.19.

[61] Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport, 2014, 336.

[62] Grád – Mede – Jánoskúti – Kőrös, 2010, 13-22.

ni a szakkérdést, vagy sarkosabban fogalmazva: szakértő dönti el a szakkérdést.

Ilyen értelemben, Bányai álláspontja szerint, a bíró kötve van a szakvéleményben megfogalmazott szakmai tényálláshoz, azaz a bíró nem írhatja felül, nem módosíthatja a szakértő megállapításait.^[63] A tényekre vonatkozó szakmai megállapításokra ez mindenképpen igaz lehet, azonban, mint a többi bizonyítási eszköz esetében (kivéve a közokirat és a teljes bizonyító erejű magánokirat törvényileg kötött bizonyító erejét), a bizonyító ereje nincsen meghatározva, tehát szabadon mérlegeli az eset összes körülményére, valamint a többi bizonyítékra tekintettel.

A teljes bizonyítottság esetétől lényegesen eltérő az a helyzet, amikor a szakértői vizsgálat – jellemzően a bizonyítás (szakmai) tényhiányosságából következően – csak a „lehetőség szintű bizonyítottság” szintjéig jut el.^[64] A bizonyítás ezen szintjén a szakértői vizsgálat eredményeként kapott bizonyíték önállóan nem elégséges a feltett szakkérdés aggálytalan eldöntésére, viszont más jellegű bizonyítékokkal (pl. tanúvallomás, okirat) kiegészítve a jogi megítélés lehetősége biztosítható.^[65] Annak érdekében, hogy megítélhető legyen az a jogkérdés, melyre vonatkozó alapinformációk biztosítására a szakértői kirendelésre sor került, egy sajátos munkamegosztás alakul ki bíró és szakértő között. Eljáró bíró ez esetben nem kiegészíti a szakvélemény – bizonyítási akadályokból következő, kényszerű – hiányzó ténymegállapításait, hanem egyéb bizonyítékok felhasználásával „áthidalja” ezeket a hiányokat.^[66]

Tehát más kérdés a szakvélemény felhasználása és értékelése az egyéb perbeli bizonyítékokra is tekintettel, amiben a bíró szabad meggyőződésén alapuló tényállás-megállapítási és döntési kompetenciája meg kell, hogy maradjon.

A perbeli bizonyítás kapcsán, Imregh két tevékenységet különített el a szakértői ténykedést igénylő kérdések megítélése kapcsán:

- a szakismeretet igénylő kérdések körében a szakmai megítélés, a tények, okozati összefüggések és következtetések megítélésével összefüggő tényfelismerés és tényközlés, a tények bíróság elé tárása, logikai folyamat utáni és logikai ítéletalkotás a szakértő feladata, míg
- a per eldöntéséhez szükséges tények – közte a szakértői bizonyítás logikai ítélete tényei – megítélése, azoknak az anyagi jogi jogszabály által jelölt ítéleti tényállás kialakítására való felhasználása és ehhez igazodóan a perbevitt jogkérdés tekintetében az ügyet eldöntő ítélet meghozatala a bíróság kizárólagos joga és egzszersmind kötelessége is.^[67]

Az előbbieken írtakra is figyelemmel a bíróság nem háríthatja át az általa kirendelt szakértőre a per eldöntéséhez szükséges tények és körülmények felderítésének a feladatát, hisz a perben releváns tények és azok teljes körének ismerete jogi szakkérdés.

[63] Bányai, 2020, 120-122.

[64] Bányai, 2020, 120-122.

[65] Bányai, 2017, 505-516.

[66] Bányai, 2020, 120-122.

[67] Imregh, 2002, 641-651.

A szakértő perbeli szerepével kapcsolatban azt az álláspontot fogadhatjuk el, összhangban a jogalkotói szándékkal és a bíróságok funkciójával, hogy a szakértő szakmai ismeretek közlésével és alkalmazásával segíti a hatóságot. Nyilatkozata tehát semmit nem dönt el, a bíró a „segédje” véleményét belátása szerint használhatja.^[68]

A Szaktv. megjelenését követően kritikaként merült fel, hogy a megfogalmazás alapján kategorikus véleményalkotás lehet elvárható, és ami még rosszabb, akár megkövetelhető is a szakértőtől.^[69] Megalapozottnak tekinthető az elvetés, mely eljárásjogi szempontból nem tartja megfelelőnek a „szakkérdés eldöntése” kifejezést. A szakértő feladatának új megfogalmazása a tudományos megalapozottság szemszögéből is aggályos, mivel az kétségtelenül kategorikus véleményalkotást kívánna a szakértőtől. A kategorikus véleményalkotás feltételei azonban tudományos megalapozottsággal számos szakterületen nem teljesülnek.^[70]

A bírói gyakorlat az egzakt és lehetőség szerinti kategorikus szakértői válaszok rendelkezésre állását preferálja. Mivel minden eljárásban lényeges (abszolút) eljárási szabálysértésnek minősül és megalapozatlanságot eredményez, ha a döntés hiányos, ellentmondásos vagy bizonytalan szakvéleményen alapul. A jogalkalmazó a véleményben tett ténymegállapítás bizonyító erejét függetlenül, saját, s nem a szakértők felelősségére támaszkodva ítéli meg, de nem jelenti azt, hogy a véleményben foglalt tudományos megállapítást érdemben felülbírálna.^[71] Az bizonyosan kimondható, hogy ha a bíróság az igazságügyi szakértő véleményét nem fogadja el, új szakértői véleményt beszerzés helyett nem foglalt állást saját maga különleges szakértelmet igénylő kérdésben.^[72] A Szaktv. azon fordulata, hogy „döntse el a szakkérdést”, valójában azt a lényegi változást jelenti, hogy a szakkérdések megítélése az ő kompetenciájába tartozik, a bíróság helyett. Ez az értelmezés erős kötöttséget hozna létre a bíróság tényállás-megállapítási szabadságát illetően. A második fordulat némi féket jelent, minthogy a tényállás megállapításában a szakértő továbbra is a bíróság segítője. Mint-hogy pedig a szakvélemény egy a rendelkezésre álló bizonyítékok közül, és nem találunk a Pp. ben olyan kifejezett előírást, hogy a bíróság köteles a szakértői ténymegállapításokra alapozni az ítéletét, és azoktól ne térhetne el, így nem is fogadható el az előbbi értelmezés, ami a döntési jogosultság tényleges elvonását jelentené.

Például az „orvosi műhiba”-perekben az okozati összefüggésnek távolról sem kell a teljes bizonyosságot és a kizárólagosságot elérnie, sokszor elegendő annak igazolása, miszerint az orvosi mulasztás („orvosi műhiba”) érdemben csökkentette a beteg gyógyulásának, túlélésének az esélyét – azaz az or-

[68] Erdei, 1987, 15.

[69] Bányai, 2020, 120-122.

[70] Kármán, 2017, 20.

[71] Grósz, 2011, 20-47.

[72] Ítéltáblai Határozatok Tárának 2004. évi 41. számú határozata; lásd még: BH1985. 223.

vosi mulasztásnak szerepe van a bekövetkezett egészségkárosodásban, esetleg halálban. A szakvéleménynek általában arra kell választ adni, történt-e orvosi mulasztás vagy orvosilag nem megfelelő beavatkozás, ha igen, miben állt pontosan ez a mulasztás, milyen okozati összefüggésben áll ez a beteg állapotával, és végül, milyen rövid-, közép- és hosszútávú hatásai vannak a mulasztásnak, valamint hogyan/milyen beavatkozásokkal, kezelésekkkel, ráfordításokkal enyhíthető az állapot.^[73] Az egyik legfontosabb része egy orvosszakértői véleménynek annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a károsító magatartás és a károsultat ért hátrány között van-e összefüggés. Ez után következik a munkaképzetlenség, illetőleg a munkaképesség-csökkenés szakértői véleményezése. Ezekről függ ugyanis a bíróság által megítélt kártérítés összege vagy járadék nagysága. Mindezek mellett az orvosszakértő feladata a károsult esetleges közrehatásának véleményezése is.

Már az 1952-es Pp. 1999-es módosítását követően a valószínűségi bizonyítás mércéje vált uralkodóvá a bírói gyakorlatban és a jogi szakirodalomban egyaránt.^[74] Egyes esetekben – jellemzően kivételesen – a bizonyossággal határos teljes, objektív mércét alkalmaznak a polgári bírások. Ez akkor történik, ha a bizonyítékok bizonyító értékét matematikai számítási illetve mérési módszerrel lehet ellenőrizni; például származás-megállapítási perekben, elszámolási perekben. Ezen esetekben a bizonyosság teljesüléshez a bírói szubjektum szemszögéből történő, a bíró saját belső meggyőződése szerinti – és nem természettudományos – szintet értenek a jogalkalmazók.^[75]

Azokban a szakvélemények egyértelműsége és minél magasabb fokú valószínűséggel megállapítható tények növelik az ítélet megalapozottságát és a szakértői vélemény hasznosságát. Nem szabad azonban mellőzni a többi bizonyítékot, hanem azokkal is egybe kell vetni a szakvélemény megállapításait. Így azok alkalmasak lehetnek a szakvélemény megerősítésére.

A szakirodalom felveti azt a problémát is, hogy a fél viseli a bizonyítatlanság terhét, ezáltal egy alkalmatlan vagy sikertelen szakértői bizonyítás terhét is, miközben igen kevés ráhatása van a vélemény tartalmára, és a kirendelés folytán a szakértő a bíróság felé tartozik felelősséggel. Ilyen értelemben a fél viseli a kockázatot, miközben a szakértő egy objektív eszköze a tényállás megállapításának. Talán emiatt figyelhető meg az a jelenség, a Kúria hatályon kívül helyezési gyakorlatát elemző csoportjának jelentése alapján, hogy jelentős esetszámban a bíróság terhére értékeli ezen hiátust a perorvoslat során a fellebbviteli bíróság, előírva a tényállás megállapításához szükséges bizonyítékok beszerzését.^[76] Lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, s egyidejűleg megalapozatlanságot is eredményez, ha a döntés hiányos vagy ellentmondásos szakvéleményen alapul.

[73] Pozsárkó – Weich, 2020, 55-70.

[74] Kengyel, 2005, 674-675., 678.

[75] Virág, 2014, 276.

[76] Virág, 2014, 274.

2. A mérlegelés kizárása

Ha a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvéből indulunk ki, a bírónak a szakértő véleményét tényei, logikai következtetése, tapasztalata és az általános intelligencia keretei között vizsgálnia kell. Ha ebben a körben – és nem szaktudományos vonatkozásban – azt állapítja meg, hogy a szakvélemény „homályos, hiányos, önmagával, más szakértő leletével vagy a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér”, akkor kötelessége az említett hibák kiküszöbölése érdekében mindent megtenni.^[77]

A korábbi szabályozáshoz képest lényeges változás, hogy a törvény szerinti szakértői bizonyítás hangsúlyos elve az, hogy a bíróság a szakvélemény szakmai szempontú megítélésére nem lehet képes, a bíróság szabad mérlegelési joga szakkérdésben nem érvényesül, azaz a szakvélemények közötti ellentmondás a bíró értékelő tevékenysége keretében nem szüntethető meg.^[78]

Ha az igazságügyi szakértő kirendelésére azért került sor, mert a bíróság nem rendelkezett azzal a különleges szakértelemmel, hogy szakkérdésben állást foglaljon, ezért a szakvéleménnyel kapcsolatban csak azt tudta vizsgálni, hogy az a logika és az általános intelligencia alapján meggyőző erővel bír-e. Ha a szakvélemény aggálytalan, azaz alkalmas arra, hogy a bíróság érdemi döntését arra alapítsa, úgy a bíróság részére kifejezetten tilalmazott – ugyanarra a szakkérdésre – új szakértő kirendelése és a rendelkezésre álló, aggálymentes szakvélemény alapján kell érdemi döntést hoznia.

A Kúria az idézett döntésben kiemelte, a félnek nem elegendő a vonatkozó jogszabályhely megjelölésére hivatkozással új szakértő kirendelését indítványozni, hanem az aggályossági okokat is meg kell jelölnie. Önmagában az alperesnek az a nyilatkozata, hogy a kirendelt igazságügyi orvosszakértő szakvéleményével – aggályossági ok megjelölése nélkül – nem ért egyet, nem szolgálhat indokul az új szakértő kirendelésére abban az esetben, ha a bíróság egyébként nem látja aggályosnak a kirendelt szakértő szakvéleményét. A perbeli esetben a bíróság nem tartotta aggályosnak az igazságügyi orvosszakértő szakvéleményét, és a felek sem jelezték annak aggályosságát; az alperes nem jelölt meg olyan aggályossági okot, amely a perben kirendelt igazságügyi szakértő szakvéleményének kiegészítését vagy új szakértő kirendelését indokolta volna, ezért a bíróság helytállóan járt el, amikor a szakvélemény kiegészítésére és az új szakértő kirendelésére vonatkozó alperesi bizonyítási indítvány teljesítését mellőzte.^[79]

Már egy korábbi, EBH 2005.1359. számú elvi döntés kimondta, hogy a szakvélemények közötti ellentmondás nem oldható fel bírósági mérlegeléssel, így a korábbi gyakorlatra jellemző szabad mérlegelési jog nem alkalmazható a jogvitákban.

[77] Imregh, 2002, 641-651.

[78] Kfv.37416/2019/4.

[79] Kfv.37416/2019/4.

Ez az álláspont erősen korlátozza a tényállás szabad megállapításának elvét, és a Pp. egyáltalán nem tartalmaz ilyen jellegű kötöttségi elemet. A szakértői vélemény egy a bizonyítékok sorában, és nem szabadna kivenni a mérlegelésből, ha egyszer a jogalkotó nem vette ki. Egyetértünk Grósz álláspontjával abban a tekintetben, hogy a szakértői vélemény egyik a bizonyítékok közül, akkor is, ha kiemelkedő jelentőségű, következésképp eleve és feltétlenül nem köti a bíróságot, ilyen bizonyító erő egyik szakvéleményhez sem fűződik.^[80] A szakvélemény a szabad bizonyítás elvéből eredően minden esetben mérlegelés tárgya kellene, hogy legyen.

Más módon is fel lehetne oldani ezt a problémát, hogy a bíró nem tudja értékelni a szakértői véleményben foglalt állításokat. Az egyik lehetséges mód érvényesíteni a szakvéleménnyel szemben támasztott követelményt, hogy azt a bíróság ne csak végkövetkeztetésében ismerje, hanem alapjaiban és részletes indokai-ban is, ahogy arra a bírói gyakorlat rámutatott.^[81] A szakértőnek a szakvéleményben azokat a részeredményeket is közölni kell a bírósággal, amelyek alapján a következtetéseket kialakította. A bíróság a szakértői vélemény helyességét csak a részeredmények ismeretében értékelheti.^[82] Tehát a szakértő támassza alá és magyarázza meg érthető módon, hogyan jutott a következtetésekre, és azok mit jelentenek. Valamint, a bizonyosság vagy valószínűség fokát határozzák meg, és az már a bíró számára is értékelhető lesz a mérlegelés körében.

A másik lehetőség a bíróság számára pedig pontosan a szakvélemények ütköztetése lenne, az „egy per egy szakértői vélemény” álláspont feladásával.

Végül a harmadik a szakértői vélemények megalapozottságának garantálása, egységes módszertan kidolgozása alapján. A módszertani útmutatók ugyanis a tudomány és a műszaki fejlődés széles körben elismert és letisztult eredményei alapján létrejött általános elvi tételek, melyek az érintett szakterület napi gyakorlatába is átmentek, ahol rendszeresen alkalmazhatók és általánosan megkövetelhetők, valamint az adott típusú tevékenység keretei között meghatározzák az elvárható gondosság szintjét. A módszertani útmutatók rendeltetése abban jelölhető meg, hogy a különböző igazságügyi szakterületek számára a szakvélemény elkészítéséhez – a mérnöki munkában elterjedt szabványokhoz hasonlóan – egységes szakmai szempontrendszer és módszertant határozzanak meg, mert ennek hiányában a szakvélemény nem képes kielégíteni az aggálytalanság követelményeit.^[83]

Egy erre irányuló 2010-es kutatás tapasztalatai szerint például az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről szóló 20. számú módszertani levelet a bírák legnagyobb része egyáltalán nem ismeri, holott ez igen hasznos lenne számukra, de még az eljáró szakértők jelentős része is vagy nem ismeri, vagy „csak” nem követi, holott a módszertani levél be nem tar-

[80] Grósz, 2011, 20-47.

[81] BH2005. 147.

[82] BH 1980. évi 8/287. II.

[83] Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport, 2014, 351.

tása szakmailag megkérdőjelezi a szakvélemény értékét, jogi szempontból pedig a használhatóságát. A módszertani útmutatóban megtaláljuk a legcélszerűbb kérdéseket az adott szakterületi vizsgálódás szempontjából, tehát, hogy mely kérdésekre tud különösen választ adni a szakértő azon a területen. A megjelölt kérdéskörökkel kapcsolatban nem biztos, hogy célszerű laikusként nagyon más-ként feltenni a kérdéseket, mert a rosszul feltett kérdésre értelemszerűen nem azok a válaszok fognak megszületni, amelyekre a perben szükség lenne.^[84]

A mérlegelés körében azt állapíthatjuk meg, egyetértve Imregh álláspontjával, hogy a bíró a szakvéleményben megállapított és a szaktudományok eredményeire és törvényszerűségeire alapított tudományos pontosságú bizonyítékokhoz valóban kötve van. A tényeket illetően azonban a szakértői véleményt is mérlegelnie kell abban a tekintetben, hogy az alkalmas-e a szaktényeket illetően a bírói meggyőződés kialakítására.^[85]

3. Az aggályosság megítélése

Az „egy szakértő elvét” tükrözi a Pp. 308. § (1) bekezdése, melynek értelmében a bíróság ugyanazon szakkérdésre rendszerint egy szakértőt rendel ki. Az egyetlen szakvélemény több – kiemelten a német szakirodalomban – jelzett és vizsgált problémát okoz. A szakértő mintegy ténybírói szerephez jut, ahol erőteljesen felértékelődik a tényállás megállapítása során az egyetlen szakvélemény szerepe. A szakértő másik szakértői ellenőrzésének hiányát a szakirodalom a dialektikahiány-problémaként jellemzi, és az esetleges hibák kiküszöbölésében jeleníti meg. e körben további kritika alá esik az egy szakértő személyének kiválasztási folyamata és abban a felek részvétele.^[86]

Ide kapcsolódik a CKOT 46. számú állásfoglalása, mely szerint, ha a perben több felperes van, például egy baleset sérültjei, akkor a vitatott baleset mechanizmusa egy szakkérdésnek minősül, így erre a szakkérdésre a több bizonyító fél csak egy magánszakértőt alkalmazhat a Pp. 302. § (4) bekezdése alapján. Az egyes felpereseknek okozott károk azonban indokolhatják más-más szakterületről több magánszakértő alkalmazását.

A törvény kizárólag egy esetben, akkor teszi lehetővé új szakértő kirendelését, ha az aggályosság megszüntetésére irányuló kísérlet sikertelen volt. Ha a szakvélemény nem aggályos, a Pp. kifejezetten kizárja, hogy a bíróság ugyanarra a szakkérdésre új szakértőt rendeljen ki. Amennyiben a kirendelt szakértő véleménye aggályos, a félnek a szakvélemény kiegészítése indítványozásával meg kell kísérelnie az aggályosság elhárítását, és új szakértő csak ennek sikertelensége esetén rendelhető ki.

[84] Grád – Mede – Jánoskúti – Kőrös, 2010, 13-22.

[85] Imregh, 2002, 641-651.

[86] Virág, 2014, 275.

A kizárt vagy a kirendelés alól felmentett szakértő szakvéleménye, az aggályos magánszakértői vélemény vagy kirendelt szakértőtől származó szakvélemény, valamint törvény rendelkezése ellenére vagy a törvényi rendelkezések megsértésével benyújtott magánszakértői vélemény vagy más eljárásban kirendelt szakértőtől származó szakvélemény a perben bizonyítékként nem vehető figyelembe.^[87] A törvény felsorolja azokat az okokat, amikor a kirendelt szakértőt hivatalból fel kell menteni, és meghatározza azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén a szakvélemény aggályosnak minősül.^[88]

Az aggályosság megítélése a bíró feladata. A bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, hogy a szakvélemény aggályos-e. A törvény ehhez megadja a mérlegelés szempontjait.

A törvény szigorú követelményeket támaszt a magánszakértői véleményekre nézve, hogy azokkal szemben ne lehessen felhozni az egyoldalúság vádját. Aggályosnak és figyelmen kívül hagyandónak kell tekinteni azt a szakértői véleményt, és egyoldalúnak (ezzel együtt aggályosnak) lehet tekinteni azt a szakértői eljárást, amelynek során a szakember csak az egyik oldal előadásában, észrevételezésében tárta fel a tényeket, s nyilvánított véleményt. Ezért a magánszakértőnek kifejezett figyelmet kell tanúsítani az ellenfél értesítésére, az általa feltett kérdések szerinti szakvélemény kiegészítésére.

A törvény korlátot állít a félnek nem tetsző szakértői véleményekkel szembeni kifogásoknak.^[89] Már a szakértő kirendelésénél számít a felek felelős közreműködésére a kompetens szakértő személyének kiválasztásánál, hiszen a fél nem kérheti új szakértő kirendelését azon az alapon, hogy a kirendelt szakértő megállapításaival következtetéseivel nem ért egyet.

A szakértő csak a szakértői kompetenciájába tartozó szakkérdésekben nyilváníthat véleményt. Abban az esetben ugyanis, ha a szakértő a kompetenciáján kívül eső szakkérdésben nyilvánít véleményt, szakvéleménye alkalmatlan bizonyíték lesz. A szakértői nyilvántartás adatai alapján a bíróság számára gyakran nehezen dönthető el, hogy a perben felmerült szakkérdések megválaszolása melyik szakértő kompetenciájába tartozik. Emiatt előfordul, hogy a bíróság

[87] Pp. 316. § (3) bekezdés.

[88] A Pp. 316. § (1) bekezdése alapján, a kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos, ha

- a) hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit,
- b) homályos,
- c) önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, vagy
- d) egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér.

A 316. § (2) bekezdése alapján, a magánszakértői vélemény aggályos, ha

- a) mint a kirendelt szakértő szakvéleménye is aggályos lenne,
- b) a magánszakértő törvény szerinti perbeli kötelezettségeit nem teljesítette,
- c) annak kiegészítése az ellenfél kérdései vonatkozásában nem történt meg,
- d) annak kiegészítése az ellenfél magánszakértői véleményével szemben a szakkérdés vonatkozásában fennálló ellentét indokai tekintetében, szóban nem történt meg, vagy
- e) közte és az ellenfél magánszakértői véleménye között szakkérdésben ellentét áll fenn, és az a)-d) pontban foglalt okok egyik magánszakértői vélemény tekintetében sem állnak fenn.

[89] Szabó, 2017, 373-385.

olyan szakértőt rendel ki, aki nem rendelkezik kompetenciával a feltett kérdések megválaszolására. Ha a szakértő a hozzá intézett kérdések megválaszolására nem rendelkezik kompetenciával, akkor ezt köteles a bíróságnak jelezni. Ahogy a bírói gyakorlat is rámutat, a szakértő szakvéleménye csak azon szakterületen értékelhető, melyben a szakértői névjegyzékben feltüntetett kompetenciával rendelkezik.^[90]

A Pp. idézett bekezdése szerint a szakvélemény tehát akkor aggályos, ha az homályos, hiányos, önmagával vagy a peradatokkal ellentétben állónak látszik, avagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér.

A Pp. 316. § (1) bekezdés a) pontja értelmében a kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos, ha hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit. Ez a hiány a 316. § (2) bekezdés a) pontjában foglaltak szerint a magánszakértői véleményt is aggályossá teszi.

Az elsőfokú bíróságnak az ítélet indokolásában a szakvélemény mint bizonyíték mérlegelésénél irányadónak vett körülményeket meg kell jelölnie [346. § (5) bekezdés], amelynek körében a szakértővel szemben bejelentett kizárási okról is nyilatkoznia kell abban a tekintetben, hogy a szakvéleményt milyen okból ítélt aggálymentesnek (316. §). Mindezekről az ítélet ellen előterjesztett fellebbezés alapján a másodfokú bíróságnak is állást kell foglalnia.^[91]

a) A kirendelt szakértő véleményének aggályossága

Aggályos a szakvélemény, ha hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit. Hiányos a szakvélemény, ha a szakértő nem válaszol a bíróság által feltett kérdésekre. Vagy nem a feltett kérdésre válaszol, vagy a kérdések teljes körűen nem kerülnek megválaszolásra.

A szakvélemény formai kellékei közé tartozik a teljeskörűség, a megfogalmazás és a tartalom hitelt érdemlősége. A teljeskörűség fogalma kiterjed arra, hogy a szakértő megvizsgálta-e mindazt, amivel megbízták, válaszolt-e minden kérdésre. A szakértői feladatok megválaszolása adott esetben többféle módszerrel is megvalósítható. A szakértő által alkalmazott módszert részletesen ismertetni szükséges, az a szakértői vélemény tartalmi kelléke. Itt ki kell térnie a szakértőnek, hogy lehet-e többféle módszerrel vizsgálni az adott kérdést, az összes módszer szerinti vizsgálatot kimerítette, vagy miért pont a kiválasztott módszert alkalmazta a logika szabályainak helyes alkalmazásával.

Aggályos a szakvélemény, ha – a korábbi jogi szabályozással egyezően – homályos, önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, vagy egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér. A bíróságnak mindig egyedileg, a körülményeket és a szakvéleményt értékelve kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy a szakvélemény helyességéhez nyomatékos kétség fér-e.^[92]

[90] Kfv.38015/2018/5., BH2016. 126; BH 2020.5.161.

[91] CKOT 2017. 07. 07. – 14. sz. állásfoglalás.

[92] Kfv.X.37.763/2019/6.

A szakvéleményben a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontja, forrásának megjelölése és visszakereshetőségre alkalmas azonosító-jának feltüntetése alapvető követelmény. Ugyanis, ha az adatok valóság tartalma semmilyen formában nem ellenőrizhető, akkor a szakvélemény nem lehet hiteles és nem lehet aggálytalan. Nem lehet aggálytalan egy vélemény akkor sem, ha annak megállapításait az érdekelt felek nem tudják ellenőrizni, mert például értékmeghatározásnál egyetlen számítást nem tartalmaz. A szakértőnek a szakvéleményében azokat a részeredményeket is közölni kell a bírósággal, amelyek alapján a következtetéseket kialakította. A bíróság a szakértői vélemény helyességét csak a részeredmények ismeretében értékelheti.^[93]

Szükséges, hogy a bíróság a véleménynek ne csak a végkövetkeztetését, hanem alapjait és indokait is részletesen ismerje. Ennélfogva a szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az adatoknak és körülményeknek az ismertetését, amelyek jelentősek voltak a szakértői vélemény kialakításánál, és amelyek alapján a szakértői vélemény helytálló voltát ellenőrizni lehet. A bíróság csak ilyen eljárás mellett juthat abba a helyzetbe, hogy a szakértői véleményt, mint bizonyítékot megnyugtatóan értékelhesse és mérlegelhesse.^[94]

Másrészről, a szakértők által megállapított tények mérlegelése során a bíróság nem rendelkezik azon speciális szakismerettel, amely a ténymegállapításhoz szükséges. Ezért problematikus az az elvárás, hogy a bíró oldja fel több, eltérő módszertanú és végkövetkeztetésű szakvélemény ellentmondásait.

A Kúria Kfv.X.37.416/2019/4. számú döntésben kiemelte, hogy a régi Pp. 182.§ talaján kialakult bírói gyakorlat sem tette lehetővé új szakértő kirendelését önmagában a szakvélemény vitatása, annak el nem fogadása okán.

Szakértői testület kirendelése csak akkor lehetséges, ha az első szakvélemény a kiegészítést követően is aggályos, ezért a bíróság új szakértőt rendelt ki, és az új szakértő szakvéleménye annak kiegészítését követően szintén aggályos. Ennek megfelelően a bíróság harmadik körben rendelhet ki szakértői testületet.

Mivel az aggályos szakvélemények nem vehetők figyelembe, így a szakértői testület nem felülvéleményezést végez, hanem szakértőként ugyanolyan szakvéleményt terjeszt elő, mint más szakértő.

b) A magánszakértői vélemény aggályossága

A Pp. 303. § (2) bekezdése tartalmazza a magánszakértő eljárási kötelezettségeit. Amennyiben a magánszakértő ezen kötelezettségek valamelyikét nem teljesítette, úgy az önmagában a magánszakértői vélemény aggályosságát okozza. Aggályos a magánszakértői vélemény, ha annak kiegészítése az ellenfél kérdései vonatkozásában nem történt meg.

A magánszakértői véleménynek a keresetlevél benyújtása előtti elkészítése esetén a magánszakértő e törvény szerinti perbeli kötelezettségeinek elmu-

[93] BH 1980. évi 8/287. II.

[94] Németh – Kiss, 2007.

lasztása a Pp. 316. § (2) bekezdés b) pontja szerint az aggályosság kockázatát vonhatja maga után, különösképpen akkor, ha nem pótolható kötelezettségmulasztás történt, kivéve, ha bírói felhívás ellenére azt az ellenérdekű fél nem kifogásolja. Mindazokban az esetekben, amelyekben még a per során pótolhatók az elmulasztott kötelezettségek, mód van rá, hogy a szakértő kiegészítse a véleményét. Ha az a kiegészítés után is aggályos marad, akkor szakvéleményként nem vehető figyelembe.^[95]

Ha a magánszakértői vélemények között szakkérdésben ellentét áll fenn, úgy bármelyik fél indítványozhatja az általa benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítését,^[96] vagy azt, hogy mindkét magánszakértő véleményét a tárgyaláson szóban egészítse ki,^[97] és ha a szakkérdésben fennálló ellentétet így sem lehet feloldani, akkor mindkét magánszakértői vélemény aggályos,^[98] így a perben egyik magánszakértői vélemény sem használható fel bizonyítékként, és mivel a magánszakértői vélemény bizonyíték, ezért a perben semmilyen módon nem vehetőek figyelembe, de helye lehet szakértő-kirendelés indítványozásának.^[99]

Ha a felek nem terjesztenek elő indítványt a szakvélemény kiegészítésére, úgy azzal kapcsolatban a bíróság hivatalból nem intézkedhet, kivéve, ha a szakértő kirendelésére hivatalból került sor [317. § (2) bekezdés]. Amennyiben azonban a bíróság álláspontja szerint a szakvélemény aggályos, úgy erre a felek figyelmét fel kell hívni [317. § (1) bekezdés d) pont]. A figyelemfelhívásban megmutatkozó bírói közrehatás azonban nem teremt kötelezettséget a fél számára. A fél tehát saját döntése szerint élhet az indítványozás vagy egyéb perceselemény teljesítéséhez fűződő jogával.

Ha a releváns kérdés hiányában a magánszakértői vélemény aggályos [Pp. 316. § (2) bek. a) pont, 316. § (1) bek. a) pont], úgy erre a bíróságnak fel kell hívnia a fél figyelmét [Pp. 317. § (1) bek. d) pont], és ha ezt követően a fél bármilyen kérdést megjelöl a szakértőnek a releváns tényállítás körében, úgy a bíróság már jogosult e tényállítás tekintetében a szakértő részére feltenni a valóban indokolt kérdést. Ha a fél nem tette fel a szakértőnek a releváns kérdéseket, a bíróság közrehatási tevékenységét (Pp. 6. §), melyből fakadó anyagi pervezetés körében a bíróságot közrehatási kötelezettség terheli, ha a szakértő kirendelésére vonatkozó indítványban feltüntetett kérdések^[100] nem terjednek ki valamely lényeges tény bizonyítására.^[101] Ugyanez vonatkoztatható a magánszakértő eljárására is. Ha a fél valamely tényállítással kapcsolatban kérdést nem tüntetett fel, úgy a bíróság e körben nem tehet fel kérdést, viszont a per folyamán végig érvényesülő anyagi pervezetés (Pp. 237. §) szabályai alapján tájékoztatnia kell a felet arról, hogy valamely tényállítás

[95] Bartal, 2021.

[96] Pp. 304. § (2) bekezdés b) pont.

[97] Pp. 304. § (3) bekezdés.

[98] Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont.

[99] Varga, 2018, 927.

[100] Pp. 307. § (2) bekezdés.

[101] Pp. 237. § (2) bekezdés.

körében hiányos az indítványa, ugyanakkor, ha a fél ennek ismeretében e tényállítás körében nem tesz fel kérdést a szakértőnek, akkor arra a bíróság sem jogosult.

A fél által benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítésére kizárólag akkor kerülhet sor, ha a fél az általa benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítését indítványozza. A Pp. 304. § (3) bekezdése szerinti kivételtől eltekintve a fél csak a saját maga által benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítését indítványozhatja. A fél indítványának tartalmaznia kell azt is, hogy írásbeli vagy szóbeli kiegészítést kér-e, és a bíróság az indítványtól e tekintetben sem térhet el. Ha a bíróság az indítványnak helyt ad, akkor a benyújtó fél köteles a magánszakértői vélemény írásbeli kiegészítését benyújtani, vagy a magánszakértőjét a bíróság felhívásában megjelölt tárgyalásra előállítani.^[102]

Amennyiben a benyújtó fél ellenfele kérdéseket intézett a magánszakértői véleményre vonatkozóan, és ezt követően a benyújtó fél nem indítványozza az általa benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítését vagy arra nem kerül sor, akkor a magánszakértői vélemény aggályos lesz.^[103]

Ha a bizonyító fél magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni, ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni.^[104] Ha a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményének aggályossága kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítás megadása, vagy a perben indítványozott kérdések megválaszolása érdekében szükséges a szakértő kirendelése [307. § (1) bekezdés c) pont] a bíróság a korábban alkalmazott szakértőt rendeli ki.

A jelenlegi szabályozásnak megfelelően a szakvélemények közötti ellentmondás a bíró értékelő tevékenysége keretében nem szüntethető meg, ezért ha a szabályosan előterjesztett magánszakértői vélemények között szakkérdésben ellentét áll fenn, úgy a benyújtó fél az általa benyújtott magánszakértői vélemény írásbeli vagy szóbeli kiegészítését indítványozhatja, vagy bármelyik fél indítványozhatja mindkét magánszakértői vélemény tárgyaláson történő szóbeli kiegészítését^[105] az ellentét indokainak ismertetése vonatkozásában. Indítványok megtétele és a kiegészítés elmulasztása esetén mindkét magánszakértői vélemény aggályos^[106], egyúttal szakértő kirendelése indítványozható.^[107]

Ha csak az egyik magánszakértői vélemény kiegészítésére kerül sor, és az eredményre vezet, úgy lehetséges, hogy a kiegészített vélemény aggálymentesnek, míg a kiegészíteni elmulasztott vélemény aggályosnak minősül, így rendelkezésre áll egy aggálymentes magánszakértői vélemény, ezáltal nincs helye szakértő kirendelésének.

[102] Bartal, 2018, 321-326.

[103] Pp. 316. § (2) bekezdés c) pont.

[104] Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont, 307. § (1) bekezdés b) pont.

[105] Pp. 304. § (3) bekezdés.

[106] Pp. 316. § (2) bekezdés d) pont.

[107] Pp. 307. § (1) bekezdés b) pont.

A magánszakértői bizonyítás során előfordulhat az a helyzet is, hogy bár mindkét szakértői vélemény jól levezethető szakmai alapokon nyugszik, mégis ellentétesek egymással és ezáltal nem használhatók fel, vagyis a felek szakvélemény nélkül maradhatnak. Ez akár a kiegészítés után is fennállhat, ha közöttük továbbra is szakkérdésben ellentét áll fenn, ezért mindkét magánszakértői vélemény aggályos lesz,^[108] és a perben nem vehetők figyelembe, ugyanakkor szakértő kirendelése indítványozható. Amennyiben a fél által megbízott személy szakkérdés megválaszolására nem volt jogosult, akkor az általa készített magánszakértői vélemény aggályos, amelyre a bíróságnak fel kell hívni a fél figyelmét, és helye van új magánszakértő alkalmazásának.^[109]

VI. ÖSSZEGRZÉS

A szakértővel történő bizonyítás továbbra is nélkülözhetetlen, ha releváns tények észlelése vagy értékelése speciális, tehát nem köznapi és nem jogi ismereteket kíván. Szakértőt kell továbbá alkalmazni, ha a jogvita kereteinek meghatározásához különleges szakértelem szükséges. Ebből következően a szakértő alkalmazására már a perfelvételi szakban is sor kerülhet.

A jogalkotó szándéka szerint a magánszakértő és a kirendelt szakértő szakvéleménye között a bizonyító erő szempontjából nincs különbség, ennek értelmében pedig a szakvélemény egy a bizonyítékok sorában, és bizonyító erejét a bíróság a mérlegelési tevékenység körében, a többi bizonyítéokra és a peradatokra tekintettel határozza meg. Azonban megállapíthatjuk, hogy az eljárási jogok és kötelezettségek korántsem biztosítanak egyenlő jogállást a szakértőknek a perben, és a bíró mérlegelési tevékenysége a szakvélemény szakmai tartalmát illetően korlátozott, ami kihatással van a szakvélemény bizonyító erejére is.

A fél megbízása alapján készült szakvélemény perbeli becsatornázása fontos és szükséges jogalkotói lépés volt, a korrekciós javaslatok leginkább a szakvélemény benyújtásának időpontját és a szakértői jogok gyakorlásának időbeli kiterjesztését érintik. Tehát, ha a per előtt is készülhet szakvélemény, akkor az érintettek részvétele a szakértői vizsgálatban biztosított legyen, ugyanakkor a szakértő beszerezhesse az ellenérdekű féltől is a szükséges adatokat. Érdemes lenne különbséget tenni a per céljára készített, polgári perben bizonyítékként előterjesztendő szakvélemény elkészítésének és tartalmának szabályozása, és azon egyéb lehetséges esetek között, amikor például a fél tájékozódását, vagy a tényállításainak pontosabb kimunkálását szolgálja a szakértő véleménye. Utóbbi egy perben okirati bizonyítékként becsatornáható lenne, de nem szakvéleményként, és nem helyettesítené a perbeli – akár megbízáson, akár kirendelésen alapuló – szakértői részvételt.

[108] Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont.

[109] Pp. 317. § (1) bekezdés d) pont.

Ha az egyik fél magánszakértőt indítványoz, az ellenfél vagy abban lesz érdekelt, hogy ő is magánszakértőt vegyen igénybe, vagy abban, hogy a fél által benyújtott magánszakértő véleményét kérdéseivel, észrevételeivel aggályossá tegye, és emiatt szükség legyen szakértő kirendelésére. Amennyiben ugyanis a benyújtó fél ellenfele kérdéseket intézett a magánszakértői véleményre vonatkozóan, és ezt követően a benyújtó fél nem indítványozza az általa benyújtott magánszakértői vélemény kiegészítését, vagy arra nem kerül sor, akkor a magánszakértői vélemény aggályos lesz.

A kérdések megfogalmazásának különbsége is lényeges. Ha kirendelt szakértő van, a bíróság által feltett kérdésekre kell válaszolnia, a felek legfeljebb csak indítványozhatnak kérdéseket, azt nem kötelező elfogadni, meg tudja szűrni a bíróság. A magánszakértői véleménynél ez nem így történik, ott a megbízó fél kérdései alapján fog elkészülni a szakvélemény. Mindkét esetben előfordulhat, hogy a fél az érvényesített jog szempontjából releváns tényekre nem kérdez rá. Illetve, magánszakértő esetében az ellenfél kérdéseit csak később tudja feltenni, aminek köszönhetően biztosan ki kell egészíteni a szakvéleményt. Ha emiatt szükséges a magánszakértői vélemény szóbeli kiegészítése, úgy a bíróság ennek során sem teheti fel szabadon az ügy érdemi befejezését elősegítő kérdéseit, mert a Pp. ebben az esetben is korlátozza a bíróság kérdésfeltevési jogát. Ez nem feltétlenül szolgálja a tényállás-megállapítási folyamat hatékonyságát.

Nem szögi a magánszakértő munkáját az a szabály, mely szerint a magánszakértő kérdések feltevését már csak azt követően indítványozhatja, hogy magánszakértői véleményét a fél benyújtotta. A perbeli jogai még ekkor nem illetik meg, viszont az egyébként csak a perben fennálló kötelezettségeit teljesítenie kell már a per megindítását megelőzően is, mert ennek hiányában a magánszakértői véleménye aggályos lesz.

Ugyanazok a problémák, melyek a speciális szakismeret hiányából adódóan fennálltak a bíróság oldalán, a fél oldalán hasonlóképpen fennállnak. Fokozott jelentősége van ezért a bíróság anyagi pervezetésének, különösen a releváns és szakértői bizonyítást, vagy a szakvélemény kiegészítését igénylő kérdéskörökre történő felhívásnak, és annak a szabálynak, mely szerint, ha a szakértő tevékenysége során olyan körülményt, tényt észlel, amely az ügy megítélését érdemben érinti, de arra a hatóság vagy a megbízó nem utalt, köteles az érintett körülményt, tényt a hatóságnak vagy a megbízónak jelezni.

A Szaktv. speciális szabályozása a személyes adatok kezelése körében alapvetően megkülönbözteti a kirendelt szakértőt és a magánszakértőt. Míg a kirendelt szakértő a tevékenysége során hozzá került személyes adatokat a törvény alapján jogosult kezelni, addig a magánszakértő a személyes adatokat csak az érintett személy előzetes írásbeli hozzájárulásával jogosult kezelni, amely hozzájárulás megadását vélelmezni vagy kiterjesztően értelmezni nem lehet. Ez a körülmény önmagában kizárhatja a magánszakértő alkalmazásának lehetőségét, illetve sikerességét, és szükségessé teheti kirendelt szakértő alkalmazását.

A szakvélemény mérlegelhetősége kapcsán fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a szakvélemény bizonyító ereje nincsen törvényileg meghatározva, tehát a bíró-

ság szabadon mérlegeli az eset összes körülményére, valamint a többi bizonyítékra tekintettel. Maguk a véleményben megválaszolt szakkérdések azok, amelyek kívül esnek a mérlegelhetőségen. Emiatt viszont jogos a bíró azon elvárása, hogy olyan szakvéleményt kapjon kézhez, amely egyértelműen fogalmaz az eldöntendő szakkérdések vonatkozásában, amelyre tehát a bíróság megalapozottan alapíthatja az általa megállapított tényállást, és végső soron az ítéleti döntését. Ezen a ponton jutunk vissza a valószínűség kellően magas fokához, amit a szakvéleménynek el kell érnie, hogy használható bizonyítási eszköz legyen.

IRODALOM

- Almásy Mária – Salamonné Plitz Judit – Udvary Katalin (2014): A szakértő jogai és kötelezettségei a bírósági eljárásban és a szakvélemény elkészítése során. In: *Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*. Budapest.
- Aszódi László (2017): Szakértők. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Árok Krisztián – Kőműves Barbara (2017): Eljárásjogi science fiction, avagy a magánszakértő mint tanú a polgári perben. In: *Jogtudományi Közöny*. 2017/3. sz.
- Bartal Géza (2021): XXI. Fejezet – Szakértők. In: Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog I-II. – új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára*. ORAC, Budapest.
- Bartal Géza (2018): Magánszakértői vélemény az új Pp.-ben. In: *Magyar Jog*. 2018/6. sz.
- Bányai István (2020): Az igazságügyi szakértő helye, szerepe a döntéshozatalban. In: *Magyar Jog*. 2020/2. sz.
- Bányai István (2017): „Expertológia” az egységes igazságügyi szakértői módszertan ketei. In: *Magyar Jog*. 2017/7-8. sz.
- Erdei Árpád (1987): *Tény és jog a szakvéleményben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Grád András – Mede Lilla – Jánoskúti Gyöngyvér – Kőrös András (2010): Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. In: *Családi Jog*. 2010/1. sz.
- Grád András – Nisztor Mária (2013): Objektív vagy szubjektív? - kérdőjelek az igazságügyi pszichológus szakértői vélemények megbízhatósága terén a hazai családjogban. In: *Családi Jog*. 2013/1. sz.
- Grósz Tamás (2011): A szakértői bizonyítás az egyes eljárásokban. In: *Themis*. 2011/12. sz. DOI: <https://doi.org/10.24169/djm/2011/4/1>.
- Haupt Egon (2014): A bizonyítás kérdései egy új polgári perrendtartás szemszögéből. In: *Magyar Jog*. 2014/12. sz.
- Imregh Géza (2002): Szakértői bizonyítás a polgári eljárásban. In: *Magyar Jog*. 2002/11. sz.
- Kármán Gabriella (2017): *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A doktori értekezés tézisei*. ELTE, Budapest.
- Kengyel Miklós (2005): A teljes bizonyosságtól a valószínűség magas fokáig, avagy változások a bizonyítás céljára a polgári perben. In: *Magyar Jog*. 2005/11. sz.
- Király Lilla (2017): Az új magyar polgári perrendtartás megszületése és legújabb szabályai. In: *JURA*. 2017/2. sz.

- Kúriai Döntések (2015): *A túlbizonyítás jelensége vizsgálatának lehetséges módszerei*. 2015/10. sz.
- Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-elemző Csoport (2013): *Összefoglaló vélemény, A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata (A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre)*. Budapest. (Elérhető: <https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglvelemeny.pdf>. Letöltés ideje: 2022. 05. 10.).
- Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport (2014): *Összefoglaló vélemény, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*. Budapest. (Elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf. Letöltés ideje: 2022. 05. 10.).
- Lente Sándor: A bíróság szakértői bizonyítással kapcsolatos feladatai a szakvélemény megérkezése előtt és a szakvélemény megérkezése után. In: *Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*. Budapest.
- Máté Viktor (2021): Közjegyzői nemperes eljárások. In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Polgári eljárásjog rovat, rovat szerkesztő: Harsági Viktória)*. (Elérhető: <http://ijoten.hu/szocikk/kozjegyzoi-nemperes-eljarasok>. Letöltés ideje: 2022. 06. 10.).
- Molnár Ambrus (2014): A magánszakértői vélemény perjogi helyzete a polgári peres eljárásban In: *Kúriai Döntések*. 2014/12. sz.
- Molnár Tamás (2021): A közjegyző előtti előzetes bizonyítás elméleti megközelítése, valamint az igazságügyi szakértő kirendelésének egyes kérdései. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2021/2. sz.
- Nagy Adrienn (2018): Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2018/1. sz.
- Németh János – Kiss Daisy (szerk.) (2007): *A Polgári Perrendtartás magyarázata 1*. Complex Kiadó, Budapest.
- Pozsárkó András Márk – Weich Lili (2020): A műhibaperek jogi aspektusai. In: *JURA*. 2020/2. sz.
- Szabó Imre (2017): Szakértelem és felelősség. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2017/9. sz.
- Varga István (szerk.) (2018): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II/III*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest.
- Virág Csaba (2014): A polgári perbeli bizonyítás. In: *Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény. A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*. Budapest.
- Wopera Zsuzsa (szerk.) (2017): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Wolters Kluwer, Budapest.

JOGFORRÁSOK

- 2020. évi CXIX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról.
- 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról.
- 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről.
- 2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról.
- 2005. évi XLVIII. törvény az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről és ezzel összefüggésben a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról.
- 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.